

Andrassy och Bismarck.

På morgonen den 18 sistl. febr. afled grefve Julius Andrassy, således måhända alldeles samtidigt med dr Arvid Ahnfelt. Mellan den österrikiske statsmannen och svenske tidskriftsutgifvaren förefinnas väl inga andra beröringspunkter, ehuru gemensamma lynnens drag, otvunget erbjudande sig till jämförelse, ej saknas; men i samma tidskriftshäfte hade deras minnesrunor väl ändå åtminstone fått plats, om redaktionens krafter ej varit så hårdt ansträngda. Under förberedelsen till detta häfte har nu ett nytt uppslag af väldigaste art skett. På Andrassys död följer som en den mest gripande knalleffekt Bismarcks utträde ur det politiska lifvet — med eller utan »spökeri» efter döden. Där åtföljas två högst remarkabla personer, hvilka under någon tid hafva som två jämlöpande, om än ej jämnstarka parhästar dragit den europeiska storpolitikens triumfvagn, där tidsenligt moderniserad absolutism åkte. En tillbakablick på den aflidne statsmannens förhållande till den afgangne och på hans lefnad i öf-
rigt torde nu vara på sin plats.

Som aristokrat hade Andrassy vida äldre och mer lysande anor än Bismarck. Han tillhörde nämligen en af de berömdaste ungerska adelsslägterna, hvilken leder sitt upphof ända från sagohjelten Andorás, en af magyarernas anförare vid Ungerns eröfring. Från sitt fädernehem kunde han också mottaga traditioner och intryck, hvarigenom han mer omedelbart fick syn på det moderna samhällslifvet och ej behöfde genom hårdt kämpande lifserfarenhet bryta sig väg upp till den höjd, hvarifrån sådan synkrets öppnar sig. Andrassys fader var nämligen en i det parlamentariska lifvet och äfven som politisk skriftställare ganska framstående man, medan Bismarcks fader, den afskedade, oliterate ryttmästaren på

Kniephof, endast kunde gifva föredömet af preussisk militarisism och trånga landtjunkerliga vyer. Född den 8 mars 1823 i den lilla ungerska köpingen Zemplin, belägen i det likbenämnda comitatet vid galiziska gränsen, var han till lefnadsåldern åtta år yngre än Bismarck och föddes vid den tid, då denne som bäst undergick sin spartanska krafthärkning vid Plamanns institut. Andrassy fostrades ej i spartanernas, utan snarare i athenarnes anda; hans epikureiska sinnesriktning hade också ingenting gemensamt med den stoicism, som man då i Preussen med all kraft sökte uppöfva.

I det politiska lifvet inträdde Bismarck och Andrassy samtidigt, men i helt motsatta stridsled. På den »förenade landtdagen» i Berlin 1847 började den burschikose landtjunker Bismarck-Schönhausen uppträda som den gammalpreussiska konservatismens alltid slagfärdiga huggvärja. På den ungerska riksdagen samma år slöt sig däremot Andrassy med ungdomlig lifsfriskhet till den liberala oppositionen. I motsatta stridsläger uppträdde de också under revolutionsåren 1848 och 1849. Vid sidan af herrarne v. Manteuffel bekämpade Bismarck med obruten hårdnackenhets den revolutionära rörelsen och vann därigenom med tiden en riklig belöning af sin tacksamma regering, som med ens upphöjde honom till förbundsgesandstens höga värdighet. Som enthusiastisk frihetskämpe anslöt sig däremot Andrassy till den ungerska uppresningen och fick noggsamt erfara, att den vägen ledde till upphöjelsen — i galgen. Som major vid den Zemplinska landstormen kämpade han med oförvägen tapperhet mot de kejserlige vid Schelchat, framför Wiens portar och vid Ofens belägring. Då lyckan började vända sig, sändes han af Debreczinkonventet som diplomatisk agent till Konstantinopel med uppdrag att söka förmå turkiska regeringen till militäriskt uppträdande mot Ryssland, hvilket då beredde sig att som Österrikes bundsförvandt med vapenmakt dämpa den ungerska uppresningen. Detta ändamål kunde han väl ej uppnå, men i de turkiska regeringskretsarne gjorde han sig ändå väl omtyckt. Till stor del genom hans personliga inflytande utverkades, att sultanen, äfven med fara att ohjelpigt stöta sig med Ryssland och Österrike, gaf fristad och välvilligt mottagande åt de ungerske flyktingar, som lyckades komma öfver gränsen.

»Ungern ligger för ers majestäts fötter», rapporterade den segrande Paskjevitsj till sin kejsare. Sedan gick häm-

dens barbariska hemsökelse fram öfver det besegrade landet. Andrassy var redan i säkerhet i Konstantinopel och begaf sig därifrån till London, men till galgen skulle man ändå befördra honom — så godt man kunde. För sitt deltagande i den revolutionära rörelsen blef han nämligen af krigsrätten dömd till döden som högförrädare. I enlighet med den fälda domen blef han väl icke egentligen »in effigie», men — i ordets bokstafliga betydelse — »nominelt» hängd. Exekutionen verkställdes nämligen på det sätt, att en plåt, på hvilken hans namn var inskrifvet, af bödeln uppspikades vid galgen på afträtsplatsen i Budapest. Så var nu Andrassy hängd, men ej på ringaste sätt lifsfärligt; endast hans förmögenhet torde hafva tagit någon skada genom domens efterverkningar.

Medan Bismarck satt som preussisk förbundsgesandt vid det gröna diplomatbordet i Frankfurt, lefde Andrassy som politisk flykting dels i London, dels i Paris. Hans sympatiska, älskvärda personlighet och den nimbus, som omgaf frihetskämpen, förde honom i beröring med en mängd framstående män i den politiska och literära världen. Från den af flyktingarne bildade revolutionskomiténs planer och förhandlingar höll han sig visligen undan; »det är ej nog att vara hängd, man bör ock höflig vara», måtte han hafva tänkt. Att han sammanträffade med Bismarck vid något af dennes besök i Paris, är väl ej troligt; men i motviljan mot Österrike hade nu ändå den preussiske förbundsgesanden närmat sig den ungerske patrioten, och på denna basis trädde de måhända under en följande tid i den första närmare beröringen med hvarandra. Efter några års landsflykt erbjöds det visserligen Andrassy att fritt återvända till Ungern; men han vägrade, emedan därvid var fäst det vilkor, att han skriftligen skulle förklara sig ångra sitt deltagande i revolutionsrörelsen samt för framtiden afhålla sig från hvarje slags politisk verksamhet. Hellre än att på sådana vilkor återvända njöt han ännu någon tid umgängesnöjena i Paris.

Utän vilkor fick han slutligen 1860 återvända till Ungern; Bismarck var då preussisk ambassadör i Petersburg. Genom oktoberdiplomet hade då det politiska lifvets återuppvaknande i Ungern blifvit möjliggjordt. Andrassy anslöt sig till Deaks nationela parti, som på laglig väg, utan revolutionära hjälpmedel, sökte verka för återställandet af ungerska författningen och i ej ringa mån lyckades. Han blef Deaks

älskling och förtrogne samt spelade som sådan en framstående rol i det utskott, hvilket hade att uppgöra försoningsvilkoren. Vid slutförhandlingarna, till hvilkas utgång han väsentligt bidrog, ådagalade han en så stor skicklighet och en sådan öfverlägsenhet i debatten, att han af Deak, och säkerligen ej af denne blott, betecknades som en »providentiel man».

I sitt parlamentariska uppträdande skildrades han af en samtida såhär:

»Vältalaren söker man hos grefve Julius Andrassy förgäfvets. Oafsedt, att hans magyariska har något litet af slovakisk accent, och att han något stammar, äro äfven glänsande ordvändningar honom främmande; han talar rakt på sak, ja torrt, hvarvid man här i landet icke är van. Trots detta, är han onekligen hela riksdagens intressantaste talare; intet ämne är så utnött, ingen debatt så uttömd, att han icke skulle kunna få fram någon ny, ännu icke belyst sida däraf. Deaks anföranden hafva det egendomliga med sig, att man, då han talar, städse tror sig höra, just hvad man sjelf tänkt, blott öfversigtligare, mer logiskt och öfvertygande sammanfattadt än hos någon annan talare. Andrassy däremot öfverraskar städse åhöraren; han angriper motståndaren från någon alldeles oförmodad sida och ställer fram argument, på hvilka ingen tänkt. Därför afsluta Deaks anföranden vanligen debatterna, medan Andrassys gifva dem en ny vändning».

Medan Andrassy fortgick på den parlamentariska banan, blef Bismarck ministerpresident (1862) och frammanade under förbittrad kamp mot den parlamentariska statsmakten inom sitt eget land den yttre politiska situation, som tillspetsade sig i kriget 1866. Så länge utgången ännu var oviss, försmådde han ej de »revolutionära hjälpmedlen», för den händelse lyckan skulle visa sig mindre gynsam mot de preussiska vapnen. Att han fört hemliga underhandlingar med de ungerska patrioterna, har han till någon del sjelf erkänt; att de gått ut på en uppresning, till hvilken Klapka skulle taga det synliga initiativet, har också afslöjats. Meningen var äfven, att italienska trupper skulle bana sig väg till Ungern för att där »gifva Österrike ett hugg rakt i hjertat». Hvad hållning Andrassy haft till dessa underhandlingar, känna vi ej; fullt främmande för dem kan han i sin framskjutna ställning ej hafva varit. Från denna tid står han afgjort fram som förkämpe för Ungerns separering från Österrike som

afskild stat, om än under gemensamt öfverhufvud. Han är benägen att i Tyskland se Ungerns naturlige bundsförvandt så väl mot Österrikes öfvergrepp som mot Rysslands hot, och sålunda finner han sig nu indragen i den bismarckska politikens trollkrets.

Beust fick som rikskansler uppgiften att nödtorftigt rekonstruera den österrikiska monarkien, och han åsyftade så väl för egen som för Österrikes del att i framtiden taga revanche. På en restituering af helstaten var dock ej att tänka, om man skulle vinna ungrarne för sig, och det *måste* man under nu inträdda förhållanden. Så blefvo Österrike och Ungern två fullt skilda stater, sammanhållna genom personalunion. Som ministerpresident i den första ungerska ministèren fick nu (1867) Andrassy till uppgift att på den sålunda erkända »dualismens» grundval ombilda Ungern till en modern stat samt ordna de nya formerna för dess förbindelse med Österrike. I fråga om arméens rekonstruering uppträdde han nitiskt i kejsarstatens gemensamma intresse; men äfven här var han ändå främst ungrare. Han genomdref nämligen uppfyllelsen af det ungerska nationalpartiets önskan att se upprättad en själfständig inhemsk armé; genom nyorganiseringen af »honveds» bragte han sålunda till stånd en direkt under ungerska regeringen lydande härsmacht till skydd för landets frihet. Magyarkampen från 1849 hade förblifvit sina ideal trogen, och han förblef så äfven framgent.

En samtida politiker gjorde följande lifliga skildring af den ungerske ministerpresidenten, sådan han tedde sig den tiden:

»Grefve Julius Andrassy är en blek, smärt herre med intressant utseende, yppig hårväxt och städse tadelfri toilett. Man håller honom för en högmodig aristokrat, men med stor orätt; grefve Andrassy är stolt, men icke högmodig, allra minst stolt öfver sin aristokratiska börd. Han kan väl någon gång barskt nog afvisa folk, som med för stor förtrolighet vill närma sig honom, då han ej erkänner berättigandet därtill; men detta berättigande fås i hans ögon ej genom börd eller rikedom, utan i främsta rummet genom andlig begåfning och förtjenst. Han visar sig lika stolt och afvisande mot den oduglige aristokraten som mot den talanglöse lycksökaren, och han bemöter lika artigt den fattigaste plebej, hvars talang han respekterar, som han bemöter en duglig ståndbroder. Att lära känna ministerpresidenten som privatman, därtill får man bästa tillfälle på hans soiréer. Gästerna blifva

vid sin entré hvarken anmälda eller ceremonielt mottagna — en ganska god anordning, som befriar värden från mödan att säga artigheter åt ointressanta personer och äfven besparar mången gäst förlägenheten af att redan vid mottagandet begä oskickligheter».

Andrassys uppträdande vid dessa soiréer skildras på följande pikanta sätt:

»Grefve Andrassy visar sig för sina gäster vanligen först inemot kl. 10. Han flanerar därpå så gemytlig och sorglös omkring, som han sjelf vore sin egen gäst. Han språkar med enhvar, som kommer honom i vägen eller förefaller honom anslående, med den ene politik, med den andre bagateller, mot den ene gladlynt, mot en annan allvarlig och tankfull — mot ingen nedlåtande. Grefve Andrassy vet ej af nedlåtandet, denna vedervärdiga blandning af aristokratisk högfärd och hycklad vänlighet. Han tager människorna, sådana de äro, som sina likar eller bryr han sig icke alls om dem; men han tänker aldrig, att han skall sänka sig ned till dem eller att de måste lyftas upp till honom».

»Låtom oss nu en stund följa värden på hans flanering kors och tvärs. »Excellens, behagar ni» . . . tilltalar honom en gemytlig sektionschef. — »Ja, jag behagar hafva tid för er», blir svaret, »säg blott raskt, hvarom frågan är». Sektionschefen omtalar hvad som ligger honom om hjertat. Grefven svarar med ett kort: »Jag skall tillse», och flanerar sedan vidare. Baron S. och grefve C. närma sig honom. Andrassy gör, då han märker dem, en tvär sväng åt sidan och fattar under armen en närstående riksdagsman, med hvilken han försänker sig i ett djupsinnigt samtal om jagthundars dressering, sedan han oförmärkt tillhviskat honom: »Släpp mig ej, förrän de där två aflägsnat sig; nattugglorna tycker jag ej om». — Men, »nattugglorna» vilja ej gifva vika, de förfölja sitt offer oafåtligt med ögonen, och hunddressyrens samtalsämne är nära uttömdt. Då varseblifver händelsevis grefven i nästa sal en journalist, med hvilken han för resten har en gås oplockad. Han manövrerar så skickligt, att det lyckas honom postera sig mellan dörren och sina förföljare. Då skakar han plötsligt hand med riksdagsmannen och skriker raskt hän mot journalisten, hvilken, intet ondt anande, sitter behagligt utsträckt i en fätölj och studerar en kopp ischokolade. Väl hunnen fram till denne, är värden på samma gång sjelf upphunnen af baron S. och grefve C., hvilka börja

med ett: »Käre vän . . .» — »Ah, det var synnerligen angenämt», afbryter han, — »men tillåt mig blott ett ögonblicks dröjsmål! Ett ärende af högsta vikt!» De två draga sig nedstämda tillbaka, och Andrassy bryter med ens löst på journalisten, hvilken vemodigt sätter sitt chokolade ifrån sig och stiger upp ur den mjuka fätöljen. »Ni har vackert blame-rat mig», börjar han och gör sedan ett skälmskt förslag. Journalisten svarar därpå något, som synbart intresserar ministern, ty denne drager honom åter ned i fätöljen, framrullar snabbt en annan och sätter sig själf därpå. Sedan talas länge och ifrigt hit och dit, ministern fattar ett par gånger humör, journalisten slutligen äfven, så att det ser ut, som om de grälade litet, naturligtvis i sakta hviskande ton, såsom det anstår en ministeriel parkett. Slutligen inträder en försoning. Grefven försjunkar i stilla eftersinnande, hvilket journalisten begagnar sig af för att framtaga sitt nu halfför-runna ischokolade och med vemodig resignation skeda det i sig. Med ens springer nu grefve Andrassy upp, säger sin vis-à-vis några ord, nickar, skakar hans hand och — uppfångas i bortgåendet af baronen och grefven, hvilka han nu alldeles förgätit. »Högtärade, hvad var det väl för en människa, med hvilken ni så intresseradt språkade?» frågar grefve C. — »Jag vet det just ej så noga», blir svaret, »jag tror han heter Fleckeles eller Hirsch Löw — i alla händelser är han en jude». De två studsas häpna tillbaka och gripa efter sina väl parfymerade näsdukar, — hvilket tillfälle ministern snabbt begagnar att för tredje gången undkomma dem».

Äfven om denne ministerpresident skulle väl Daniel Fallström kunnat qväda:

Sorglös såsom ingen,
glad liksom ett solsken,
på allt dumt i verlden
trygg du satte hälen.

Om Andrassys politiska temperament yttrade skildraren: »Det må ej förtigas, att grefve Andrassy i sina sympatier mer lutar åt Frankrike än åt Preussen. För hans lättrolliga esprit måste nödvändigt det franska skaplynnnet vara mer tilltalande. Men det skall naturligtvis ej hindra honom från att hjälpa det för honom antipatiska Preussen slå det sympatiska Frankrike ihjäl, om hans fosterlands intresse och den politiska nödvändigheten skulle så fordra». Det visade sig snart, att författaren blef lika sannspädd som

han var väl underrättad. I augusti 1867 vid kejsarsammankomsten i Salzburg, då kejsar Napoleon »arbetade» med grefve Beust, var det Andrassy som helt tvärt sönderref bådas illusioner. Till Napoleon yttrade han rent ut: »Grefve Beust gör mycket larm af sig, och det må vara godt för hans personliga ställning; men det är min pligt att för ers m:t förklara, att ni aldrig skall utverka ett fördrag med oss mot Preussen. Ja, om ni äfven hade det i er ficka, så betyder det ingenting. Ty ett fördrag gäller blott, för såvida det är utförbart, och jag försäkrar er: Ungern skall aldrig tillåta, att Österrike-Ungern förklarar Preussen krig». Saken var nu den, att han kände Ungern hafva fått sin ökade maktställning i följd af Preussens seger öfver Österrike, men att det i en rask handvändning kunde åter förlora den i följd af Österrikes och Frankrikes eventuella seger öfver Preussen. Framför allt annat var han ungersk patriot.

Men hans politik var i främsta rummet en känslopolitik, alstrad af minnena från 1849. De bjödo ungrarne att vara på sin vakt mot Österrike, äfven sedan försoning och likställighet vunnits, och de manade till oförsonlig fiendskap mot Ryssland, från hvars sida allt var att frukta. Som garantimakt mot österrikiska öfvergrepp var Preussen kärkommet; därför tillrådde Andrassy ännu kort före början af det franska kriget en försoning med Tyskland och fann då äfven i ett öfverskridande af Mainlinien intet omedelbart »väldförande af österrikisk-ungerska intressen». Men uppfattningen ändrade sig med ens, då Ryssland i godt förstånd med Preussen började öfva sin påtryckning för att hålla Österrike neutralt. I den officiösa »Pester-Korrespondenz» lät han nu afgifva denna förklaring: »Rysslands allierade, hvem han än vara må, blir vår fiende. Ungern har blott en enda naturlig motståndare, och denne är Ryssland. Vi skola bekämpa honom, hvar och med hvem vi än finna honom, och hvem som helst, som vill vara vår bundsförvandt mot Ryssland, skall vara oss välkommen». Så rustade man sig nu både i Österrike och Ungern. Om Beust tänkte på krig för att taga hämnd för Königgrätz, så kände sig Andrassy likaledes tilltalad af en kamp mot Rysslands bundsförvandt. Men de tyska vapnens snabba, allt öfverväldigande framgångar gjorde med ens slut på krigsplanerna från österrikisk sida, och väl var det; ty annars hade kriget blifvit europeiskt.

Äfven i den inre politiken kommo Andrassy och Beust, om än med olika syften, ändå till samma mål. Båda ville tillbakahålla de slaviska federalisterna och hindra dualismens förvandling till trio; Beust hade därvid det tyska, Andrassy det magyarska intresset för ögonen. Genom bådas samverkan störtades federalistministären Hohenwart. Men Beusts sålunda vunna seger drog med sig hans fall; han stod nu som underlägsen duumvir bredvid Andrassy, som hade starkare understöd inom landet och — större sympatier i Berlin. Omedelbart på Hohenwarts afgang följde sålunda i november 1871, Beusts egen, och Andrassy blef hans efterträdare som den österrikisk-ungerska monarkiens rikskansler.

»Den politiska situationen ter sig helt annorlunda bakom kulisserna än från åskådarplatserna», hade Bismarck en gång yttrat, och sanningen däraf fick nu Andrassy erfaras. Sedan Ryssland till en del uppsagt Paristraktaten, trädde den orientalska frågan åter i förgrunden, och här hade Österrike sin mest sårbara sida. Medan Ryssland trängde till en omhvälfning på Balkanhalfön, låg det den österrikiska politiken synnerligen om hjärtat att där bevara status quo. För Tyskland, som icke hade några egna intressen i Orienten att bevaka, var dock samma sak önskelig i fredspolitikens intresse; båda makterna kände sig också böra hejda Rysslands utvidningsbegär. Sålunda fann sig Andrassy återigen hänvisad till Bismarck. Denne åter ville på en gång smeka och tillbakahålla Ryssland, och detta kunde bäst ske genom att föra det in i en trippellians, i hvilket det på en gång syntes upplyft till maktfullkomlighetens tinnar och ändå af sina allierade hindrades från att hafva fullt fria händer. Andrassy fattade raskt innebörden af denna politik och handlade därefter. Ryssland, som hade minnen och traditioner från den heliga alliansen, hvilken åt densamma beredt en så tyngande öfvermakt i Europa, gick, såsom det tyckes, rätt gerna in på, att denna allians förnyades, helst som det skedde på basis af en till viss grad medgifven handlingsfrihet i Orienten. Så tillkom monarkmötet i Berlin 1872, där »trekejsarförbundets» preliminärer aftalades. Under kejsar Wilhelms besök i Petersburg samt de båda kejsarbesöken i Wien 1873 blef den nya »heliga alliansen» fullfärdig.

Men var den fullfärdig, så visade den sig snart nog äfven fallfärdig. Bismarcks tidevarf hade en helt annan situation än Metternichs, och Alexander II hade ej att räkna

med samma faktorer som Alexander I. Sålunda fick väl nu Ryssland sätta uppviglingsmaskineriet i gång på Balkanhalfön och drifva sakerna i det läge, hvarur en konflikt kunde framgå. Men Österrike, med ryggestöd af Tyskland, modifierade från början betydligt Rysslands program och arbetade för konfliktens lösning hållre på diplomatisk väg än militärisk. Sålunda nödgades Ryssland genom sina medallierades enstämmighet 1875 att ingå på det af Andrassy uppgjorda förslaget, enligt hvilket sultanen skulle anmodas att på fredlig väg afhjälpa de missbruk, som närmast föranledt de af Ryssland underblåsta uppresningarne, och Andrassy aflät därom en not i de tre alliansmakternas namn. Men Ryssland och Turkiet samverkade, hvarterda på sitt sätt och i motsatta syften, att omintetgöra verkställigheten; Midhats uppskofspolitik gick nämligen här, utan att veta det, hand i hand med Ignatievs intrigspel. Då hölls kanslersmötet i Berlin, hvarifrån afläts det »memorandum», som skulle gifva ökad eftertryck åt Andrassys not.

Men genom Serbiens och Montenegros af Ryssland inspirerade uppträdande blef kriget på Balkanhalfön oundvikligt. Det gälde då att hindra Ryssland från att ensamt taga byte; det såg sig också nödgadt att på sammankomsten i Reichstadt 1876 gifva sitt bifall till Bosniens och Herzegovinas besättande med österrikiska trupper. Då sedan ryssarne stodo segrande, men af sina förluster skäligen utmattade, utanför Konstantinopels murar, var det Andrassy som i förening med Beaconsfield, väl äfven med Bismarck bakom sig, ryckte en god del af segerns påräknade frukter utur deras händer. På hans synbara initiativ tillkom kongressen i Berlin 1878, om än Beaconsfield och Bismarck egentligen voro de som genomdrefvo den.

Den ställning, som de tre kanslererna intogo till den kyrkopolitiska »kulturkampen», bestämde i ej ringa mån deras förhållande mot hvarandra under och närmast efter Berlinkongressen. Att sätta världen i krigsbrand för att under den allmänna förvirringen återvinna Kyrkostaten åt påfven, det var jesuitpolitikens innersta syfte. Från början hade kardinal Manning betecknat den orientaliska frågan som en häfstång för sådant ändamål. Den skulle nämligen i sin utveckling medföra sprängningen af trekejsarförbundet, på hvars ruiner skulle resa sig en »katolsk liga» mellan ett klerikalt Frankrike, ett klerikalt Österrike och ett med påfvestolen (genom det nöd-

rike var klerikalismen redan på god väg att blifva fullt rådande tvungna återlemnandet af Kyrkostaten) försonadt Italien. I Frank- under Mac Mahons och fru Mac Mahons auspicier, men i Österrike måste man störta Andrassy för att bereda väg åt den klerikala politiken. Sålunda fick Andrassy här jesuitpartiets hela intrigspel emot sig och blef sålunda drifven till en ännu intimare allians med Bismarek. Gortsjakov däremot ville gärna bruka Frankrike i ryskt intresse som en motvigt mot Tyskland, ja hade ingenting mot, att Bismarek i den nya politiska konstellationen isolerades. Då slog den tyska officiösa pressen allarm genom en den 9 april 1875 i tidningen »Post» införd artikel under rubriken »Krig i sigte». Frankrike uppskrämdes storligen såväl däraf som af andra företeelser, och Gortsjakov begagnade tillfället att genom sitt uppträdande i Berlin framstå som dess hägnare mot ett verkligt eller förment tilltänkt angrepp från Tysklands sida. Däraf föddes nu en allt bittrare ovänskap mellan Bismarek och Gortsjakov.

På Berlinkongressen fick den ryske kanslern redan vid första ceremonivisiten hos sin tyske rival, da han höll på att blifva svart biten af »rikshunden» (som väl måhända kunde något läsa i sin husbondes blickar), en förkänsla af sin ställning, hvarigenom Berlinkongressens resultat blef en förödmjukelse för Ryssland. Däremot begagnade Bismarek hvarje tillfälle att framhålla Andrassy som sin bästa vän, på samma gång den österrikiske rikskanslerens ungdomligt sköna gestalt, ridderliga öppenhet och älskvärda väsen gjorde honom populär både inom och utom kongressen. På ockupationen af Bosnien fick han utan svårighet fullmakt, men som ungrare var han i sjelfva verket föga belåten med den tillökning, som sålunda bereddes åt monarkiens slaviska folkelement.

Inför tyska riksdagen gaf Bismarek kort före denna tid ett vitnesbörd om sitt vänskapsförhållande till Andrassy, då han vid ett tillfälle yttrade: »Till Österrike stå vi i förhållanden af samdrägt, fullständig öppenhet och ömsesidigt förtroende, hvilket är en stor sällsynthet, helst det föregås af tider, då andra partier voro i Österrike mäktigare, än de nu äro. Ej blott från monark till monark, från regering till regering — nej, jag står, till min glädje och min ära, personligen med grefve Andrassy i en vänskapsberöring, hvilken gifver honom möjlighet att öppet till mig underställa hvarje fråga, som han finner nära beröra Österrikes intresse; han har den

öfvertygelsen, att jag svarar honom med sanning, och jag har den öfvertygelsen, att han säger mig fulla sanningen om Österrikes förhållanden».

Men det med sådan ostentation framhållna intima sambandet blef af kort varaktighet. Efter Berlinkongressen såg det nästan ut, som om Ryssland hotade Tyskland och Österrike med öppen fiendtlighet, och trekejsarförbundets upplösning tycktes förestående. Samtidigt skärptes i Österrike partikampen mot Andrassy, hvilken under sådana förhållanden ej längre fann sig situationen vuxen. I slutet af aug. 1879 sammanträffade de båda kejsarne, den tyske och den österrikiske, i Gastein, och samtidigt afbröt Bismarck sin badkur för att därstädes sammanträffa med Andrassy. »Då var», skref en Berlinertidning, »kejsar Frans Josefs första ord: czeckerna komma (näml. in i riksrådet). Sedan har tanken fullföljts till slut: Andrassy går. Sammankomsten är en för Europas blifvande historia remarkabel tilldragelse».

På sammankomsten aftalades separatförbundet mellan Tyskland och Österrike, men på samma gång tillkännagaf äfven Andrassy för Bismarck sin snart tillämnade afgang. »Vi återse hvarandra i Wien», yttrade Bismarck vid afskedet; i början af sept. sammanträffade de där, och då afslöts det separatförbund, som sedan genom Italiens deltagande utväxte till en trippelallians. Men några dagar därefter tog Andrassy afsked från det offentliga lifvet.

En illusion brast för honom med detsamma, ifall han trodde sig hafva bestämt Österrikes och Tysklands framtida frontställning gentemot Ryssland. Samtidigt med mötet i Gastein hade kejsar Wilhelm ett sammanträffande med kejsar Alexander i Alexandrow och där aftalades fortfarande vänskap *dem* emellan. Ryssland och Österrike blefvo sålunda för Bismarck två tangenter, på hvilka han kunde spela, allt eftersom han fann »den europeiska koncertens» harmonilära fordra, och han har visat sig vara politisk virtuos. I tillbakadragenhets på sina gods grämde sig Andrassy öfver Österrikes ställning och oroade sig för Ungerns; han fann sig vara besviken af Bismarck, hvilken bevisat, att äfven de skenbart öppna och oförställda orden kunna »vara till för att dölja tankarne». I den politiska årsöfversigten i januarihäftet förlidet år gjorde vi angående denna hans förändrade ställning några antydningar, till hvilka hänvisas.

Efter någon tids sjuklighet afled Andrassy på morgonen den 18 sistlidne febr. i Volosca vid Abbazia.

»Jag drager Robespierre med mig, Robespierre följer mig», utropade den dödsdömde Danton. »Jag drog Bismarek med mig», kan Andrassy halft skämtsamt utropa däruppe i sin olympiska boning. Ty knappt en månad efter hans frånfälle inträffade Bismareks politiska död.

Om Bismarek kommer utförligare att ordas i ett arbete som samtidigt med detta häfte utkommit i bokhandeln.

Otto Sjögren.

Tvänne minnen

af en gammal musikälskare.

Ja, väl *gammal*, ty den vördnadsvärde författaren, som välvilligt behagat uttryckligen meddela berättigandet att här återgifva dessa anteckningar, den berömda franske skriftställaren och kritikern greve *Armand de Pontmartin*, har uppnått en ålder af 79 år.

Få torde de vara i den ännu lefvande generationen, som kunna säga sig hafva öfververit den stora premiären af Meyerbeers *Robert-le-Diable* för snart sextio år sedan, men säkerligen *ingen* skall i dag förmå beskrifva med en så ungdomlig liffighet både sjelfva denna första representation på teatern och det sällsamma mellanspelet hos Meyerbeer sjelf.

Då Robert af Normandie efter mångårig hvila nu för kort tid sedan återupptagits på Stockholms lyriska scen, torde våra läsare i likhet med oss finna, att detta *första* minne nästan har sitt apropos för dagen.

Greve *Armand de Pontmartin*, född i Avignon 1811 och tillhörande en gammal legitimistisk familj, gjorde sig tidigt känd som en af Frankrikes ypperste kritici. Utom en mängd kritiker och kåserier, införda i tidskrifter från 1820-talet ända tills nu, har han utgifvit flere framstående arbeten, såsom *Memoires d'un notaire* (1848—49), *Causeries litteraires* (1854—56), *Souvenirs d'un vieux critique* (1881 o. följ.). I de bidrag, hvarmed den gamle legitimisten hedrat »Ur Dagens Krönika», har han städs lagt å sido all den anti-voltairism, hvarmed han eljest älskar genomsyra sina uppsatser, och framstår endast som den spirituele, den äkta franskt qvicke berättaren.

Red.

I. Meyerbeer och premiären af Robert.

»Robert-le-Diable» uppfördes första gången på Stora operan i Paris den 21 November 1831. Den tiden var jag en ganska obetydlig liten herre. Jag hade knappt mina tjugu år fyllda och hettes göra min juridiska kurs; men i sjelfva verket sysselsatte jag mig mest med litteratur och i synnerhet musik. Det märkligaste var, att det var just en af de juridiske professorerna, som blef medbrottslingen i min musikaliska passion. Professor Poncelet var lika mycket känd i den musikaliska verlden som bland rättslärd, och den, som läst en liten vacker novell af Eugène Scribe, »Judith», skall der igenfinna hans spirituella figur. Morgonen egnade han åt Justinianus, Pandekterna och Code Napoléon; aftonen åt operan. Det var just där under

en af de sista *Otello*-aftnarne med madame Malibran, som jag lyckades göra min professor till vän; han hade ingen plats, och jag erbjöd honom min, under den listiga förevändningen, att jag skulle på bal hos engelske ambassadören. Han trodde naturligtvis inte ett ord deraf, men mottog platsen. Efter den dagen blef det oss en vana att mötas efter föreläsningens slut, och vi gingo från fakultetens auditorium till stora alléen i Luxembourg-trädgården, där vi togo en lång promenad. Dessa möten, först tillfälliga sedan vana, blefvo snart en formlig öfverenskommelse, och jag kan försäkra, att vi därunder icke talade ett enda ord om rättsvetenskapen. Hvad vi gjorde, det var att låta passera revy, analysera, kommentera, kriticera, diskutera hvarenda kompositör från Gluck till Rossini, hvarenda sångare från Clairval till Ponchard, hvarenda virtuos från Viotti till Baillot, hvarenda sångerska från madame Branchu till madame Damoreau, hvarenda opera från *Castor och Pollux* till *Wilhelm Tell*... Efter tre månader hade jag stigit i graderna: professorn och jag kallade hvarandra för *du*!

Under tiden började man tala om det snart förestående uppförandet af *Robert-le-Diable*, såsom man talar i Paris om det dagens »evenement», inför hvilket alla andra intressen vika. — Nu vill jag visst inte jämföra slutet af året 1831 med början af året 1890; gud bevars, det vore att förlikna en sparfök med en hafsörn, en varg med ett lejon, skymningen med kolsvarta mörkret och en simpel snufva med influensan! Men eftersom jag håller på att återkalla i minnet det förra årets evenementer, så öppna för ro skull företalet till Victor Hugos då utgifna »*Feuilles d'automne*». Skalden uppräknar där med ett slags trotsigt välbehag alla de anledningur till ängslan och oro, hvilka reste sig vid tröskeln af året 1832: insurrektioner, revolutioner, utländskt krig, borgerligt krig, kolera, brytning med främmande makterna, resning af hemliga sällskaperna, brist och hungersnöd, allmän ruin både för staten och enskilda; — det är att rysa åt! Nå väl, i trots af allt sådant, var ända ifrån början af november den första frågan, när två personer möttes: »hvad nytt om *Robert*? — Männ' tro det kan vara möjligt att få en plats till första representationen? — Alldeles omöjligt! redan för fjorton dagar sedan är allt utsåldt för de femton första!» Som ni ser äro parisarne alltid desamma, och när Bismarck, Moltke, Gambetta, Raoult Regault,

nederlaget och belägringen, de fem milliraderna och kommunen med blod och brand icke förmått ändra dem, så ändra de sig aldrig!

Anmärkom dock en väsentlig omständighet, hvarför utan återstoden af min berättelse skulle förefalla allt för osannolik. Huru stor än nyfikenheten var, som uppväckts af titeln *Robert-le-Diable*, så förträffligt passande för en tidpunkt, då medeltiden, romantismen och det fantastiska hade bemäktigat sig alla sinnen, så var det ändock mycket mera vid kompositörens sjelf, som intresset fäste sig. Meyerbeer var ännu icke, långt därifrån, en stjärna af första storleken. Hans namn var i Frankrike icke ens känt mer än af några musikälskare. Hans bästa operor, *Il Crociato*, *Margareta af Anjou*, stälde honom bland Rossinis imitatörer. Det är då lätt förklarligt, att hans snille mötte många misstrogne, att hans framgång syntes tvifvelaktig, att hans egen oro var ganska liflig, och den ringaste ogynsamma tillfällighet ökade hans ängslan. Om det är sant, såsom vi ju alla veta, att äfven när han stod på sjelfva höjden af sin triumf och sin ära, ett intet var nog att uppröra Meyerbeer, så kan man lätt tänka sig, hvad dessa väntans dagar skulle vara för honom. Före *Huguenotterna* och *Profeten* betydde en succès eller ett fall för honom: qvarstå på eller nedstiga från sin höjd. Före *Robert* deremot: vara eller icke vara.

Dessa reflexioner ha hos mig kommit senare; för ögonblicket hade jag ej tanke derpå. Men att jag sjelf skulle kunna få öfvervara första representationen af *Robert-le-Diable*, det föreföll mig lika omöjligt som för en gatpojke, hvilken springer och öppnar vagnsdörrarne för en slant, att anmodas sjelf taga plats i det sidenklädda ekipaget. Också, hur stor blef ej min sinnesrörelse, då professorn en dag på det vanliga stället ropade till mig: »Kom nu, och fort! Jag tänker taga dig med till Meyerbeer!...»

En halftimme senare inträdde vi i Hôtel des Princes, vid rue Richelieu, i den anspråkslösa våningen, som beboddes af *Roberts* skapare. Han var då trettioåtta år. Skulpturen och gravyren ha sedan gjord känd af alla denna skarpa, ojämna och uttrycksfulla profil, detta ansigte helt igenom i relief, hvori den utskjutande hakan och munnens halft spända båge svära emot personens skönhet och blickens djup. Ansigtets öfre del tillhörde en stor konstnär, den undre en slug diplomat.

Meyerbeer mottog Poncelet med en väns hjertlighet; professorn presenterade mig som sin neveu, och hade han i det ögonblicket i stället för sitt borgerliga namn burit en Rohans eller Montmorencys, så skulle jag ej känt mig stoltare öfver den plötsliga släktskapen. Meyerbeer var artigheten själf; men under det han uppenbarligen ansträngde sig till det yttersta för att synas lugn och kunna hänvända till oss sina vänliga ord, lyckades han ej fullkomligt i dessa bemödanden. Hans upphetsning var till och med så utomordentlig, han var så oöfvervinnerligt konsternerad, att det icke ens kunde förklaras af den stora bataljens annalkande. Slutligen, efter att en stund ha oafvändt betraktat mig, stälde han till mig den oväntade frågan:

— Hur gammal är ni, unge man?

— Nitton år. — (Jag gjorde mig femton månader yngre!)

— Och ni har aldrig sett någon första representation?

— Aldrig!... (Nu ljög jag igen, ty jag hade redan den 30 januari 1830 varit en af »claqueurerna» vid den ryktbara representationen af Victor Hugos *Hernani* på Théâtre Français.)

Hans inre rörelse blef allt starkare, och han började vandra fram och tillbaka, mumlande osammanhängande meningar:

— Ja, så är det!... Hvarför skulle ej denne unge man kunna besvärja olycksödet? Om jag vore spelare och hade förlorat allt på en enda sedel när, och om jag hade framför mig en ung människa, som aldrig spelat förr, så skulle jag skicka honom midt öfver gatan här till Frascati, spelhuset, för att vända lyckan åt mig, och kanske skulle han komma tillbaka med en förmögenhet... Hvarföre skulle det ej kunna vara detsamma med det afgörande stora partiet, som jag har att spela i öfvermorgon?... Rossinis like, eller ringare än Carafal...

Professorn trodde sig böra göra ett försök att lugna honom:

— Se så, käre maëstro, tag mod till er! Hur kan ni väl vara orolig, när ingen inom operan betviflar, att det blir en lysande framgång? Jag dinerade i går i Café de Paris med direktören själf, Véron; han påstår, att *Robert* skall göra honom till millionär... Man talar om en balett af nunnor, som måste bringa de surmulnaste i extas... Ni, ni själf, är den enda, som djerfves misströsta...

— Ack, min vän, min vän! stammade kompositören, blek och darrande, som om han hade haft sjelfva Bertram och hans följe efter sig... Ni vet inte, ni...

— Det är då någonting särskildt?

— Ja, men lofva mig, ni likasom er unge släkting, att inte skratta för mycket åt en stackars tok!...

— Jag! skratta åt en man, hvilken jag beundrar, såsom hela Paris skall beundra honom om sex dagar och hela Europa om ett år!...

— Nå väl, jag skall säga er allt! Jag har ej kunnat motstå en frestelse, hur oförnuftig jag vet, att den är... Mademoiselle Lenormand är min granne...

— Huru, lefver hon ännu, den gamla spåqvinnan?...

— Ja, min vän... Hon bor vid rue de Hasard — ett väl valdt namn för en profetissa. Jag har varit där för att höra, hvad hon skulle säga mig, i morse, och det är därför som ni finner mig så perplex.

— Hvad sade hon er då?

— Naturligtvis bad jag henne att göra *le grand jeu* — ni vet, det som kostar dyrast. Oh, jag snålades inte! Utan att känna mig, önskade hon, det såg jag nog, så gerna hon ville lefva, att kunna gifva mig ett fördelaktigt och angenämt svar. Men ack, det var fäfängt! Tio gånger började hon om igen och lade ut korten; tio gånger lemnade de samma oblidkeliga orakelsvar: ett fall, två fall, tre fall!

Professorn sökte slå bort intrycket häraf med skämt:

— Jag ser mig omkring, utropade han, och jag frågar mig sjelf, om jag befinner mig i en salon vid rue Richelieu eller på spetsen af Brocken! Ja, käre maestro, där ser ni följdén af att lefva två år i gemenskap med satanas! Jag skulle förstå er förskräckelse, om en personage ur Faust — andra delen — fattade er i kragen och ropade: »du falla skall!» Men äfven då behöfdes det en viss *mise-en-scène*. . . Oberons horn eller kulstöpningen i Friskyttén! en ödslig plats i Schwarzwald eller månen upplysande en walpurgisnatt, en ringdans af trollpackor kring en kokande kittel eller under hvalfbågarne i ett profaneradt kloster! . . . Men i Paris under konung Ludvig Filips borgerliga regering, midt ibland sönerna till Voltaire! Det är för tokigt! Dessutom, ett fall, två fall, tre fall, det ligger ingen reson i

detta, det är två för mycket! Ni vet väl, att två negativer jaka, hvarför skulle då inte tre affirmativer neka?

— Ingenting är tydligare, tvärtom — svarade Meyerbeer. Tre fall, det betyder, att min opera skall falla tre gånger, eller med andra ord att man skall gifva den tre gånger, såsom bruket fordrar, sedan strykes den från afvischen... och så, död, förbi, glömd!...

— Nej, nej, icke så, utan i stället framgång, ära, odödlighet!...

Vi reste oss för att gå. Meyerbeer hejdade oss där med några ord, som föreföllo mig mera melodiska, än om jag hört Rubinis röst.

— Men er biljett, unge man? Tror ni, att ni slipper ifrån den?

— Jag... en biljett åt mig? Men jag har ju ej minsta rätt till en sådan... jag har aldrig tänkt mig att begära...

— Det är just därför jag ger er den. Ni skall inlägga i mitt verk er ungdom, er öppenhet, friskheten i edra intryck... Är detta då ingenting? Och tror ni väl, om det berodde på mig, att jag ej skulle föredraga hundra unga män sådana som ni framför ett lika stort antal blaserade lejon eller motvilligt stämda konstkritici? Men ni skall klappa händerna med kraft, eller hur? Låt mig se hvad edra händer duga till... godt! långa och seniga... pianishänder... Jag också har börjat med det; jag var en virtuos. Kanske borde jag aldrig ha syftat högre... Nu är det för sent.

Han framtog ur fickan en biljett. Derefter vände han sig till professorn:

— Jag vill inte, såsom min hjelte Robert, göra sakerna bara till hälften... Der är er nevös biljett, ni har redan er egen. Tag nu också detta mitt kort, gå midt öfver boulevarden och titta in till Ledue, chefen för biljettkontrollen på operan, samt bed honom från mig, att han byter om den ena af edra biljetter, så att ni får plats bredvid hvarandra... Adjö... au revoir! Hade jag den lyckan att vara katolik, skulle jag säga: bed för mig!...

Vi gingo, efter att ha förnyat våra tacksägelser. Väl utkomna på gatan, fattade min följeslagare min arm med en sällsam blandning af rörelse och glädje.

— Den där spåqvinnan har haft sitt goda med sig, — sade han, — det är kanske henne, som du har att tacka för din biljett. Ty jag tror bestämdt, att vår stackars store

man hade en smula tappat hufvudet. Hvem vet likväl? Man har sett så besynnerliga saker i den vägen! Det oförutsedda och obegripliga har en så stor andel i den första representationen, hvaraf ett styckes framgång beror. Teaterdirektörer och artister ha så ofta misstagit sig. Jag skämtade där uppe, men nu börjar Meyerbeers oro att gripa mig också.

Midt framför Café Cardinal mötte vi Christen Urhan, en af de allra konstigaste typerna från denna tid, hvars lilla historia eller legend kanske skulle vara kuriösare än den stora historien; Christen Urhan, förste altviol i kapellet, och som af sina kamrater i orkestern hade blifvit döpt till »gudsbarnet». För att göra er en föreställning om honom, tänk er en af Zurbarans munkfigurer, endast med den skillnaden, att han i stället för den grofva bruna yllekåpan bar ett slags svart långrock eller surtout. Inlägg vidare i hans drag den strängaste asketism och den renaste kärlek till musikens konst, och ni har Christen Urhan framför er.

Professorn kände honom, — hvem kände han för resten icke inom kretsen af musikverlden i Paris?

— Vi komma från Meyerbeer, — började han; — Robert-le-Diable...

— Är ett mästerverk, — afbröt lifligt notpulptens man.

— Ja, och man talar isynnerhet om en nunne-balet med Taglioni som abbedissan...

— Derom kan jag ej döma, — svarade Urhan med en musikalisk värdighet, som ej lemnade plats för skämt.

— Ah, det är sant! Förlåt, jag glömde. Det är nu i flera år, som ni är förste alto i detta förderfvælsens hem, men ni vänder lika samvetsgrant som oaffåtligt ryggen åt rampen och har på alla dessa år inte sett så mycket som smalbenet på en dansös! Men det hindrar er ej från att vara en ojämförlig artist... Nå, hafresoppan på Café Anglais är alltid lika förträfflig?

— Utmärkt.

— Så mycket bättre, så mycket bättre!... Helsa kapellmästar' Habenech!

När vi hade skilts från honom, förklarade mig professorn, att Christen Urhan hela året igenom förde fastlagsregien, och att han hade ett abonnement å Café Anglais, där han hvarje dag serverades en fisk- och en grönsaksrätt samt en fruktkompott, allt oundgängligen föregånget af en

hafresoppa på mjölk med små sockerbröd, hvad i det franska köket kallas en »potage au lait d'amandes».

Utbytet af biljetten försiggick utan svårighet, tack vare Meyerbeers kort, hvilket på kontrollören verkade som en trollformel. Vi erhöilo de bägge numren 95 och 97.

-- Och nu farväl! — sade professorn; om du vill, och för att vara säker på att komma i god tid, så dinera vi tillsammans hos Biffi, hvars fönster ligga utåt operans peristyl. Låt oss mötas kl. 6 precis.

Och två dagar senare slog sig två *claqueurs*, en student och en professor, ned hos Biffi, den italienske restauratören vid rue Le Pelletier, bägge så gripna af den festliga qväll som väntade dem, att det helt visst den gången skulle varit dem omöjligt att skilja en fasan från en nötskrika och en tryffel från en rofva! Däremot hade professorn varit så mycket angelägnare att skaffa oss ett bord vid ett af fönstren, så att vi kunde iakttaga, hvad som tilldrog sig på gatan. Vi betraktade ömsevis teaterns upplysta façad och barriärerna framför ingången, hvilka hade svårt att stå emot den växande mängden; vi sågo vixelvis på våra ur och på pendylen i restaurationsrummet, och när den första vagnen stannade framför teatern, reste sig professorn.

— Stunden är inne, — sade han.

* * *

Paris' Stora Opera, hvilken efter mordet på hertigen af Berry 1820, hade sett sin sal jämnas med jorden, — det var afsigten att »rena» platsen genom uppförande derstädes af ett *chapelle expiatoire*, — hade från 1821 fått sig anvisad en provisorisk sal vid rue Lepelletier, hvilken hade bygts så fort som på 1 år och 3 dagars tid. Provisoriet kom att räcka länge nog, nämligen ända till 1874, då operan ödelades genom en eldsvåda, och dessa decennier representera på samma gång den mest glänsande period, som den lyriska konsten någonsin haft — och förmodligen någonsin kommer att få — Frankrike eller något annat land.

Man har ofta beskrifvit fysionomien af en *première*; detta obestämda ofattliga sorl, som utgår från två tusen bröst och hvilket för den af oro darrande författaren skall förbytas i sympatiska applåder, ovilligt mummel eller iskall tystnad. Utan att öfverlemna mig åt min håg att förnya

dessa beskrifningar, vill jag blott påminna om en karaktéristisk detalj: Premièren af *Robert-le-Diable* intager en plats för sig i operans och den parisiska societetens historia. Efter en mellantid af sexton månader, sedan julirevolutionen räknadt, förde denna minnesvärda afton den 21 November 1831 för första gången tillsammans på neutralt område Faubourg S:t Germain och den nya regimens aristokrati. Man höll sig dock strängt främmande för hvarandra, man observerade hvarandra; ni skulle sagt, att det var två fiendtliga arméer på en stillestånds dag.

Åskådarna i orkesterfåtöjlerna, alla i stor toilett och med teaterkikaren i hand eller monoclen i ögat, nämnde för hvarandra namnen på de sköna damerna af det ena eller andra motsatta lägret, hvilka i logerna utbredde den gamla racens elegans eller sin nyskapade lyx. Sällan hade man ens i denna lysande sal skådat så mycket diamanter och spetsar, perlor och sammet, så många vackra ögon och hvita skuldror. Dessa drottningar för en dag eller en saison kunde jag än i dag uppräknas, men hvartill skulle det tjena? det förefaller mig, som skulle jag uppkalla de dödas skuggor. Femtioåtta år hafva svept öfver dessa rena pannor, öfver dessa svarta lockar, öfver dessa mjuka och smidiga lif, — nog för att göra mormödrar eller mormorsmödrar af dessa unga flickor och fruar, spöken af dessa skönheter, relikter af smycken, svepdukar af roberna, förvandla alla dessa lefvande former till bild, minne, glömska.

Man visade hvarandra också i salen på dagens celebri- teter, männen af den nya generation, som politiken, konsten, journalismen, pöesien, litteraturen utpekade för den allmänna nyfikenheten: Eugène Delacroix och Paul Delaroche, Berlioz och Camille Roqueplan, Balzac och Alfred de Musset, Vitet och Mérimée, Horace Vernet och Decamps, Jules Janin och Alexandre Dumas, Armand Carrel och Armand Bertin, Alfred de Vigny och Casimir Delavigne, Emile Deschamps och Loëve-Weimars. . . Desse, de ha åtminstone lefvat qvar i sina verk. Om de sista, som gått bort ur tiden, Thiers och Victor Hugo, är det tillåtet att fråga, huruvida, för dem sjelfva och oss, deras lefnads höga ålder må gifva anledning till glädje eller beklagande.

Klockan en quart öfver sju hördes de tre slagen.

— Jag känner mig icke lugn, — hviskade professorn till mig.

— Inte jag heller, — svarade jag.

Vår oro blef ej af lång varaktighet. Knappt hade orkestern under Habenechs ledning låtit höra de första takterna af introduktionen, hvori kampen mellan den gode och den onde ängeln så klart angifves; knappt hade ridån höjt sig öfver den anslående och så snart populär vordna kören »Pokalen låt oss tömma!» så kände vi en af dessa aningar, välbekanta för dem som äro vana vid premiärer, och som före författaren, före skådespelarne, före publiken, alldeles bestämdt säga: slaget är *vunnet* eller *förloradt!* — Roberts och Bertrams entrée helsades med enhälliga bifallsyttringar. Men hvilka artister var det ej också! Nourrit och Levasseur syntes så djupt och innerligt genomträngda af sina roller, att man måste fråga sig, om de efter styckets slut verkligen åter kunde blifva våra och den konstitutionela kartans samtida. De följande scenerna, hvarunder styckets exposition föregår, och där recitativernas ornamentik gifver fyllnad åt den långsamt framsmygande melodien, gingo med en otrolig verve; Lafont sjöng med smak balladen: »En tapper prins med ädelt hjerta i Normandiet kronan bar», och nu såg man framträda Alices älskliga gestalt under m:lle Dorus' drag, en medelmåttig aktris, men förträfflig sångerska, som föredrog sin första aria: »Gå — så hon sade — gå min vän» med den finaste takt och nyansering. Redan från början framstälde sig handlingen med den klarhet, som den franska publiken alltid skall föredraga framför germanisk djupsinnighet. Och kan det väl finnas ett mera gripande, mera *mänskligt* ämne? Mannen stald emellan ängel och dämon!

Spelscenen, Bertrams pikanta reentrées efter hvarje förloradt kast, la Sicilienne, dans-motivet, hvilket sedan beskylts för trivialitet, men som denna afton föreföll charmant, hela finalen till första akten lyfte framgången till en sådan värme-grad, att, när ridån föll, jag icke förmådde återhålla denna hiskliga ordlek: »Det förefaller mig, som om la normande Alice vet bättre besked än Lenormand!»

Andra akten är väl den svagaste af partitüret. Meyerbeer var, som man vet, förmedlare, innan han blef mästare och har häruti gjort ett sista offer åt de italienska formlerna. Men madame Damoreaus talent, Nourrits ridderliga eld, den vackra baletten, deri Perrot dansade mot mademoiselle Noblet och hennes syster, lemnade icke entusiasmen tid att svalna ett enda ögonblick. Isabella, annars så föga drama-

tisk, inlade en sådan ton i cavatinan »Re'n ljuder trumpetens signal», och hon höll ut med sådan kraft mot orkester och kör, att bravoropen fördubblades.

Jag skall nogsamt akta mig att göra en analys af »Roberts» tredje akt, som alla människor kunna utantill, och om hvilken en oblidkelig skämtare yttrat, att »Meyerbeer tagit det fantastiska efter kälkborgare-vyer». Men denna qväll voro vi då kälkborgare något hvar, eller rättare, den allmänna rörelsen gaf på förhand en dementi åt Heinrich Heines sarkasm. Efter buffa-duon, då Levasseur stannade ensam inne på scenen, gaf han med oemotståndlig blandning af diabolisk bitterhet och mänsklig sorgbundenhet sin monolog, afbruten af dämonernas kör. Denna kör, som sjöngs i ett slags lurar, har slutat med att falla ned i det parodiska, men vid denna första representation var effekten makalös. Och hör! hör hvilken kontrast! Afgrundsrosterne ha försvunnit som stormen. En ljuf ritournelle skingrar dessa lågor, kommer det hemska hänskrattet att tystna. Lugnet efterträder stormen. Försoningens ängel följer fördörelsens i spåren. Men dramen måste göra ännu ett steg mera: Alices romans: »Då jag drog bort från våra bygder» återkallar Bertram på scenen, och vi blifva vitnen till kampens första phaser. I ett förtviflans och vredens rus förräder frestaren sitt incognito. Efter att förut ha skrämt den unga flickan, söker han förföra henne, vägar bära sina händer, sina illa dolda klor, på frälsningens budbärerska. Hon stöter honom tillbaka med fasa, störtar fram till korset, som står uppställt i fonden af det vilda sceneriet, omfattar det kraftigt med sin venstra arm, och — kratsch! . . .

Korset, illa fastsatt i golfvet, vacklar, tager öfverbalansen och faller. Lyckligtvis hoppade mademoiselle Dorus ned ifrån piedestalen med en dansös' vighet och försvann ett ögonblick i kulissen, men bra nära var det, att den ljufva Alice hade blifvit allvarsamt sårad. Publiken var redan till den grad *medryckt*, att händelsen passerade nästan obemärkt. En del af åskådarne trodde till och med nog, att det hörde till pjesen, och att detta *fall* var en följd af Bertrams trollkonster. För öfrigt hade man ej tid att fästa sig därvid, ty Nourrit framträdde på scenen. Den härpå följande trion utan accompagnement, och dessutom »Uti mitt fosterland var äran en riddares förnämsta stöd» applåderades med hänförelse. Och denna hänförelse steg nästan till yra, när efter

ett changement à vue, dold bakom ett ofantligt moln, bland hvars hvirflar satan nedstörtar i afgrundens djup, teatern visade oss den beundransvärda dekorationen af Sancta Rosalias klostergård, en efterbildning af de inre hvalfgångarna i Saint Trophime-klostret. En darning af nöje blandadt med en liten rysning, som stegrar njutningen en grad, genomfor salongen, medan på scen lyktgubbar och eldfingor fladdrade i luften, och Levasseurs malmstämma framdånade den ryktbara besvärjelsen:

»Nunnor! I, hvilkas stoft den kalla stenen täcker.
Hören min röst!...»

Allt hvad den sedan några år af romantismen genomsytrade inbillningen drömt sig, allt hvad vi hade läst och anat i Victor Hugos ballader, i öfversättningarna från Bürger, Wieland, Schiller och Goethe förverkligade sig inför våra ögon i den ytterligare förskönande förtrollningen af musiken, dekorationerna och dramat. Snart fördubblades rörelsen. Bertram hade dolt sig i klostergårdens gömslen. Vi sågo grafstenarne sakta höja sig, under det att orkestern med en fantastisk melodi förberedde oss på denna nya hexdans. Abbedissans grafsten, förlagd framför de öfriga, hade redan låtit oss igenkänna mademoiselle Taglioni, sakta höjande sig midt emot oss. Alla blickar voro fästa på grafstenen, hvars ena ända steg och steg i höjden, alltmera närmande sig den perpendikulära linien, så att den gratiösa skepnaden skulle komma att stå upprätt på sina fötter. Men plötsligt brast en af länkarne i mekaniken, och skifvan, som förestälde grafmonumentet, nedföll med hela sin tyngd. Till all lycka hade Taglioni i blixtnabba sekunden insett faran. Hon tog sin rol af sylfid ett ögonblick i förväg och, i ett nu lösgörande sig såsom en lefvande bas-relief från sin grafsten, hvarpå hon hvilade, kastade hon sig eller föll med ett förvånande och elastiskt språng midt för gruppen af sina systrar, den tidens balettstjärnor. Hela denna episod varade icke tjugu sekunder, och långt ifrån att blottställa scenens succés inlade densamma deruti, jag vet icke hvilken sensation af verklighet, som gjorde framgången svärmande. — Professorn och jag sågo på hvarandra om igen. Första gången, när korset föll, hade vi gjort det under tystnad, men efter mademoiselle Taglionis triumf-*fall* lutade sig Poncelet till mitt öra och hviskade halfhögt:

— *Trå!!* Jag börjar förstå.

Fjärde akten är mycket kort. Arian »Robert, du, som jag dyrkar!», sjungen af madame Damoreau med en passionerad fulländning, bibehöll atmosfären vid en senegalisk hänförelse-temperatur, som man kunde frukta skulle spränga salen. Ridån lyfte sig öfver munkarnes kör »O, kommen, I betryckte!», som är värdig Bach och Händel. Tonsättarens snille, artisternas inspiration, ämnets skönhet hade så mäktigt gripit åhörarne, att vi erforo ett det sällsammaste intryck. Alice upphörde för oss att vara den ringa pilgrimen, hon antog en öfvernaturlig storhet, och gerna skulle vi ha följt henne i de himmelska andarnes korståg mot afgrundens furste. Också, när den sublima trion började och Bertram i sin faderliga själviskhet framlockade ur sitt af helveteslågorna kopprade bröst trolskt rörande toner; när Alice, växande under sin sändning, gjorde front mot sin förfärlige motståndare och lät Roberts moders testamente blifva en sköld öfver sonens hufvud; när Robert, söndersliten mellan den röst, som lockade, och den, som kallade honom tillbaka, blott förmådde utstöta detta förtviflans skrik: »Förskonen mig, af nåd!», så kände vi oss alla hafva vår insats i denna gemensamma ångest. Eller ännu närmare uttryckt, det var icke mera en dramatisk representation med orkester, dekorationer, personager och kostymer, som vi hade framför oss, utan vi trodde oss se sammanfattad i denna scen hela medeltidens ande, mänsklighetens stora sak sväfvande genom århundraden mellan Guds hand, som rycker den ifrån afgrundsfursten, och afgrundsfurstens klo, som vill rycka henne från den gudomliga barmbertigheten.

Professorn stötte mig i sidan. — Nourrit är för mycket inne i sin rol och ryckes med af situationen — hviskade han sakta, — jag är rädd, att något händer. . .

Just i samma ögonblick besvarades de sista noterna i trion af ett anskri af öfverraskning hos en del, af häpnad och förskräckelse hos andra. Bertram och Robert hade båda tillsammans försvunnit med fall-luckan!

Se här hvad som inträffat.

Den store sångaren har lemnat den ena af sina händer åt Bertram och kallade med den andra, utsträckt bakom ryggen, till hjälp sin räddande ängel Alice, hvilken genom att gripa fast i denna hand borde hålla Robert kvar vid afgrundsranden. Mademoiselle Dorus, antingen hon ej fattade meningen eller kom en sekund försent, gaf honom ej det

beräknade stödet, Nourrit förlorade jämvikten, och innan falluckan hann tillslutas, gjorde han Bertram sällskap i djupet, följde honom i hans *fall*.

Till förekommande af alla olyckshändelser var lyckligtvis botten rikligen belagd med madrasser. Nourrit föll vid sidan af Levasseur, hvilken ännu ej hunnit resa sig och som förvånad utbrast:

— Hvem har då ändrat upplösningen?

— Ingen. Det är jag, som bär mig åt som en tok... situationen... rörelse... svindel...

— Du har ej slagit dig?

— Nej, men hvad skall publiken tänka? Mätte bara ej framgången ha blifvit blottställd!

Framgången blef endast så mycket mera glänsande, ehuru en utomordentlig uppståndelse rädde i salongen. Kapellisterna i orkestern och de ibland åskådarna, som hade öfvervarit generalrepetitionen och kände den rätta upplösningen, voro ännu oroligare än de andra. Ridån, som hastigt nedfäls, höjdes åter nästan ögonblickligt, och regissören i svart frack och hvit halsduk kunde lugna oss med upplösningen, att Nourrit icke blifvit skadad, men att han begärde ett par minuter för att hämta sig, samt att upplösningen af *Robert-le-Diable* strax skulle komma i sin rätta ordning.

Nourrit framträdde åter på scenen. Han var blek, men uppehölls af denna framgångens feber, som ger konstnären nytt lif eller dödar. Hvilken triumf! Man förstår, att sångaren efter detta befann sig i en ytterlig exaltation, men när Robert kastade sig i Alices' armar, var hon ännu mera darrande än han. Och så kom sjelfva slutscenen; en figurant klädd och beslöjad, så att hon förestälde prinsessan Isabella, tog hand om den ångerfulle syndaren och förde honom till altaret. Lyckliga tid, då tre lysningar, giftermålskontrakt och civiläktenskap voro okända formaliteter!

Under det att en åska af applåder genljöd, sade processorn åt mig:

— Jag står inte ut! jag qväfs! jag måste ovilkorligen se Meyerbeer i afton. Kom med!

Han hade sin entré i artisternas foyer, och man tillät mig att följa honom. Vi kunde knappt bana oss väg fram till Meyerbeer. Ännu blekare än Nourrit, var han omgifven af sina femton vänner från i går och de femton-

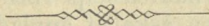
hundra från i dag, som helsade honom med entusiastiska lefverop. Han bemärkte oss, och trängande midt igenom hopen, skyndade han fram till professorn och fattade hans händer, dem han tryckte med öfversvallande värme.

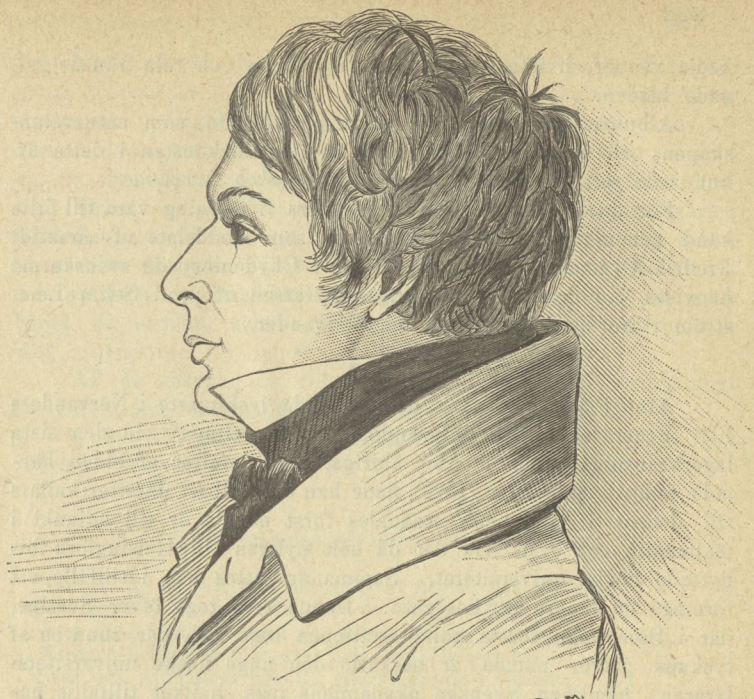
— Nää, — sade han med af rörelse afbruten stämma, — ni sade ju sant, och mademoiselle Lenormand sade icke osant. . . Den hederliga Nourrit! jag ryser än! Ah, aldrig, aldrig skall man skåda maken till dessa artister! . . . Man räknar efter, summan är full: ett fall, två fall, tre fall!

Armand de Pontmartin.

Slutord. Genom det af omständigheterna föranledda uppskofvet med offentliggörandet af denna uppsats har den väl förlorat något af sitt å propos med hänsyn till företeelserna inom vår hufvudstads teaterverld. Men händelsen har fogat så, att den på sätt och vis fått ett annat, ehuru af mer seriös art. Då denna uppsats redan var färdig till tryckning, ingick nämligen till redaktionen underrättelsen om grefve Armand de Pontmartins nyligen inträffade död. Han torde ej ha varit särdeles bekant i Sverige, men har i Frankrikes literaturhistoria sitt gifna rum och ansågs under sin krafts dagar som den store Sainte-Beuves ende berömde medtäflare om literaturkritikens spira.

Red.

H. B. Palmær

(efter en handteckning i Nervanders minnesalbum).

Ett minnesalbum.

Afidne vänner äro kedjor, som lyfta oss
från jorden och fastare sammanbinda oss med
en högre verld.

Henr. Bernh. Palmær.

Framför mig ligger ett minnesalbum, ett sådant, däri man så ofta före fotografiens tid älskade att sammanföra porträtt — i laving, i silhouette, i blyertsteckning — af sina vänner, hvilka då vanligen ock inskrefvo sina namn, någon sentens eller minnesvers. Det album, som jag här menar, med dess många porträtt, verser, nu för länge, länge se'n vissnade blomstergåfvor och andra souvenir'er, erinrar om det här ofvan satta citatet af Palmær, Palmær, hvilken sjelf befunnes vara en länk i den

kedja vänner, hvilkas bilder och ord blicka och tala från de gulnade bladen.

Albumet har tillhört en af de märkligaste, som naturvetenskapen och en af de löfsterikaste som skaldekonsten i detta århundrade sett i Norden: finnen *Johan Jakob Nervander*.

För finske läsare torde Nervanders lifsgerning vara till fullo känd genom de skildringar derom, som meddelats af särskildt Fredrik Cygnæus, Snellman och Karl Chydenius; de svenske må hänvisas till den lilla mästerliga uppsatsen af prof. Selim Lemström i Nordisk Familjebok om Nervander.

* * *

Året 1832 torde varit det måhända lyckligaste i Nervanders lif. Promoverad till philosophiæ doctor primus* vid den sista lagerkransning, som i Åbo äldriga; kort derefter af elden härjade tempel egde rum (1826), hade han omedelbart därefter kallats till docent i fysik och utnämndes först nämnda år till adjunkt i matematik och fysik vid det då helt nyligen till Helsingfors förflyttade finska universitetet. Samma år sattes han i tillfälle att företaga en längre utrikes resa. Denna resa togs öfver Sverige, där i Stockholm första anhaltsstationen togs, och där ännu en af lyckans gåfvor nämnda år beskärts den unge finske universitetsläraren, nämligen Svenska akademien pris, hvilket tillfallit honom för hans dikteykel »Jeftas dotter; en minnessång i Israel.»

Främst i album'et ligger en längre, versifierad afskedshelsingning till den bortdragande från »vännerne, som sakna uti dig sitt närmsta band», samt undertecknad med de egenhändigt skrifna namnen: Cygnæus, L. J. Ahlstrubbe, B. O. Lille, Snellman, Carl H. Ståhlberg (då biblioteksamanuens, sedermera kyrkoherde i Pielavesi) och A. A. Laurell (då docent, sedermera kyrkoherde i Jamakkula).

Vid ankomsten till Stockholm väntades Nervander ej blott af den svensk-akademiska utmärkelsen, utan ock med öppna armar och hjertan af det dåvarande literära »unga Sverige» samt af den lilla finska kolonien, i spetsen för hvilken stodo d. v. pastorsadjunkten, författaren Gustaf Henrik Mellin och löjtnanten vid Andra gardet, frih. Rabbe Wrede, känd äfven inom litteraturen genom sin öfversättning af Suchtelens historia om kriget i Finland 1808—1809.

* * *

* Nervanders examensbetyg till filosofiska graden visar en betygs-summa af 30 (möjliga antalet 33), den högsta siffran, som någonsin i och

Bevis på allt det erkännande, all den hjertliga vänskap, som mötte Nervander vid denna hans vistelse i Stockholm samt under ett besök i Upsala, föreligga i stort antal i nämnda hans album. Hvem som ritat dessa förträffliga blyertsporträtt, vet man ej; de allra flesta af dem röja en artists ex professo hand.*

Några — generalkonsul A. Lavonius, bankokommissarien Gustaf Anton Brakel m. fl. — ha endast skrivit sina namn under sina porträtt. Under skalden Dahlgrens har D. skrivit ett till porträttet passande Bellmanscitat: »Så ser han ut midt bland de strålar, solen sprider i sin nedergång: dufven och lång...»

Af de många, de resp. porträtten åtföljande, egenhändigt skrifna minnesverserna** välja vi här nedan ett antal.

Under sitt porträtt — bredvid *Israël Hwassers* — har *Erik Guslaf Geijer* skrivit:

Till landsmannen på andra sidan Östersjön.

Känner du väl ditt fädernesland, det gamla, det *milla*?
 Här uppå Fyris-strand trampar du fädernas jord.
 Nyss du i Upsala tempel det silfver skådat, som gömmer
 Nordens helgons och kungs, Erik den Heliges ben.
 Svea och Aura först han till systrar gjorde i Christo,
 Och genom seklernas längd sträcker sig blodsbandet hän.
 Sveriges lagar och rätt åt Finlands söner gaf Sturen;
 Ännu de ega bestånd, mellan slavonierns svärd.
 Aldrig skall Finland glömma ett namn, landsfadern Pehr Brahes,
 Hans, som åt bildning och ljus skänkte ett blifvande hem. — —
 Känner du väl ditt fädernesland? — Må ödet besluta,
 Hur det behagar och vill, om både vagga och graf:
 Anden och Minnet, de känna ej andra länder och gränser,
 Än dem de fordom ha känt, än dem de älskat förut.

Upsala den 17 december 1832.

för nämnda grad lär gifvits vid det finska universitetet. Detta betyg ligger instuckat i det nämnda album'et i sällskap med en den 17 mars 1834 från L'Institut de France till Nervander ingången adress, undertecknad F. Arago.

* Man skulle kunna gissa på den sedermera sorgligt ryktbare artisten *Darell*, om hvilken man har bevis (t. ex. i aktuarien Fr. Barthelsons autografsamling), att han vid denna tid varit umgängesvän med Nicander och Palmær. — En ännu lefvande vän till de fleste i det Nervanderska albumet porträtterade, amiralitetskammarrådet *P. O. Bäckström*, har för mig vitsordat den slående likheten med originalen, detta särskildt beträffande Palmær.

** Alla hittills otryckta.

Derpå följa:

När, broder! du en gång till Auras kära stränder
 På stora minnen rik, med glädje återvänder,
 Att mig du minnas skall, jag ej begära kan.
 Men — när din tanke flyr till Seland's blomsterdalar,
 Till Seinens kungastad, till Romas tempelsalar,
 Glöm ej den höga nord, det gamla svenska land.

Stockholm den 24 Dec. 1832.

Elias Wilhelm Ruda.

Då någon gång du detta blad uppslår
 Och bilden skådar af den morska bussen,
 Med hvilken du på Hamburgs börs och äfven
 Hos Mäster Anders smort ditt krås och läskat
 Din skaldestrupe med Johannisberger
 Ur gröna glas och tagit många klunkar
 Af Bankopunsch (som sagdt: »den inspirerar»)
 Och druckit skålar för det sanna, sköna
 Och för allt redligt sträfvande, och klingat
 Till Axels och de andra bröders hugkomst,
 Då skänk ock mig ett rum uti ditt minne,
 Om också blott för det att jag är finne.

Stockholm den 21 januari 1833.

R. F. Gust. Wrede.

Min moder Auras son!
 Ett mera ädelt namn jag icke känner.
 Bär det och var min bror bland mina vänner!
 Med det jag är hos dig, fast du är härifrån.

Stockholm den 20 januari 1833.

G. H. Mellin.

I blicken finns — ej ro,
 Ej längtan bort till Söder;
 Om någon eld der glöder,
 Det Vänskap är och Tro.

Stockholm den 20 januari 1833.

Karl Aug. Nicander.

När du från oss och från Sverige skild,
 På oss och Sverige ibland dock tänker,
 Och ofvanstående blyertzbild
 En vänlig blick en passant du skänker,
 Så tänk dock icke, att mannen är
 Så sysslolös som han tecknats här,
 Tänk, att jag dricker i brödrarunden,
 Att rök och låga står mig ur munden.

Ty om Nervander vi hålla tal,
 Som går skjortärmad på södra jorden,
 Se'n han med andakt i närmsta dal
 Begravvit pelsen från kalla Norden;
 Skål för Nervander i punsch och vin!
 — Det ropet höres långt ut på gatan. —
 Han är en djefvul i poesin
 Och i physiken han är en satan.

Stockholm den 20 januari 1833.

H. B. Palmær.

Afskedsfesten i Stockholm för den resande finske vännen tyckes hafva hållits hemma hos Rabbe Wrede. I albumet föreligger nämligen en med Nicanders prydliga handstil skriven (af honom säkerligen och författad) adress »Till brodern Nervander, i Kongl. Svenska Andra Lifgardets Kasern.» Denna adress, egenhändigt undertecknad af: Adolf Iwar Arwidsson, Ludvig Bruun, Fredr. Carlstedt, E. Furnhjelm, John Hasselström, G. H. Mellin, H. B. Palmær, G. E. Skjöldebrand, G. Svanberg, C. E. Wetterhoff, G. Wrede, Verus [Rabbe Wrede] och Karl Aug. Nicander — allt kända namn från den tidens vetenskapliga, militära och literära kretsar i Stockholm — lyder:

Uti vår krets vi hade
 Dig, broder! alltför kort;
 Ty knappt du såg oss glade,
 Förrän du skyndar bort.
 Du kom från Auras stränder,
 Till Arnos längtar du;
 Vi trycka dina händer
 Till hjertligt afsked nu.

Må njutningar och fröjder
 Dig följa på ditt tåg
 Utöfver Alpers höjder
 Och Oceanens väg!
 När du ser Tibern flyta
 Vid månens silfverbloss,
 Du vill med oss ej byta;
 Men tänk likväl på oss!

Där dig naturen rusar
 Med tusenfaldig prakt,
 Och konsten dig förtjusar
 Med omotståndlig makt.
 Hvert helst du än må blicka,
 Dig möter skönhet där;
 Men, bror! Du får ej dricka
 En sådan punsch som här.

Så fri du dig ej känner
 Ibland ett folk i band,
 Får ej så många vänner
 Som här i Svea land.
 Om uti glödhets söder
 Du saknar något än,
 Kom till de varma bröder
 I nordens köld igen.

Nervanders minnesalbum — nu tillhörigt hans son, den under signaturen Emlekyl bekante skriftställaren — framlades nyligen en afton i Stockholms publicistklubb. Det väckte där många tankar, vemodiga, allvarliga tankar — ej minst denna: lefva ännu i svenska och finska hjertan de känslor, hvilka för 60 år sedan togo sig uttryck i Geijers här ofvan anförda poem? *Här förvisso! Där??*

Birger Schöldström.

Mäster Olof.

En parallel af *Ignotus*.

Aderton år sedan den första versionen af *Mäster Olof* såg dagen har nu Kungliga dramatiska teatern uppfört den omarbetade upplagan af den.

Den ursprungliga gafs, som läsaren torde minnas, 1881 på Svenska, d. v. Nya teatern.

Då nu omsider båda upplagorna kommit fram på scenen, torde en jämförelse mellan dem, deras olika komposition och karakter möjligen vara af intresse.

Redan i yttre måtto förete de båda upplagorna stora olikheter. För det första är den äldre skrifven på prosa, den senare till större delen på vers. Detta gifver en helt olika stämning och karakter åt de båda styckena, en olikhet som vi ha författarens egna ord på, att den varit fullt medveten och afsigtlig, grundad i den olika sinnesstämning som beherskade honom, när han affattade de olika upplagorna.

Om den första säger han på 25:e sidan i 3:e delen af sin själfbiografi »I röda rummet»: »Djärf efter läsningen af Göthes *Götz* med dess sextiotal tablåer, hade jag beslutat att bryta med det gängse skådespelet, sådant det brukade tillskäras på Fryxell och Afzelius. Alltså ingen vers, ingen deklamation. — — — Människorna fingo tala ett enkelt hvardagsspråk, så som människor bruka tala utom scenen. Tragiskt och komiskt, stort och smått omvexla såsom i lifvet.»

Om den omarbetade upplagan åter säger han på 162:a sidan i samma arbete: »Det som fattades (den första upplagan), den der innerligheten, den der kärleken, som ni kallade det, och som jag aldrig kunde förstå — den, ja, nu vet jag, hvad den är, och nu måste jag göra om stycket — på vers.» Det har kommit ett nytt element med, det lyriska, kärleken har trädt fram jämte de tankar författaren förut velat uttrycka. Detta har meddelat sig åt formen, men ej blott åt den utan, som vi längre fram skola få se, äfven åt karaktersteckningen.

Men det är ej blott dialogens form som är en annan, äfven kompositionen är helt olika. Den är vida mera koncentrerad och beherskad. Till en början ville författaren i ungdomlig frihetsträngtan bryta äfven med dessa skrankor. Han sade: »Ingen enhet i rummet. Handlingen själf skall betinga tablåernas och akternas antal.»

Detta gör, att vi i den gamla upplagan ha 8 tablåer utom ett utom handlingens ram fallande mellanspel, under det att vi i den andra, frånräknadt det äfven utom handlingen stående efterspelet, blott ha fem odelade akter.

Äfven i fråga om personalen märkes i den omarbetade versionen en stark koncentrerings.

Intresset samlar sig kring hjälten Olof, och de andra figurerna förlora i betydelse bredvid honom.

Gerdt bokprentare, i första upplagan jämbördig med Olof själf i intresse, om icke honom öfverlägsen, krymper i hop till en bifigur, och kung Gustaf träder alldeles ut ur handlingen för att endast ingripa i den genom sitt organ marsken.

Denna koncentrerings är dels en följd af författarens större herravälde öfver tekniken, dels deraf, att det rent konstnärliga intresset nu är det väsentliga för honom. Han vill skriva ett spelbart godt teaterstycke. När han skref stycket i dess första form var det tendentiösa, det polemiska intresset minst lika starkt hos honom. Han ville i dramats form ge ett uttryck för alla de revolterande tankar som sjödo inom honom. Att få fram dem var hufvudsaken, den form de fingo bisaken.

Detta ser man bäst af följande uttalande i den af oss redan citerade dagboken:

»Dramat var den lämpligaste formen, genom hvilken man kunde få säga allt och sedan i femte akten taga till-

baka så mycket man ville, eller lemna öppet till begrundande. Bakom de historiska personerna skulle författaren gömma sig, och i Olaus Petri skulle han sjelf uppträda som idealisten, i Gustaf Vasa såsom realisten och i vederdöparen Gerdt såsom kommunarden. — — — I de tre hufvudpersonerna skulle han uttala sina tre tankar från tre olika ståndpunkter. För att få uttala allt måste han låta Gerdt (Karl Moor) spela vansinnig, Olaus återtaga sina meningar och Gustaf Vasa få rätt och ingen annan orätt. — — — Stycket hade därför varit ämnadt att kallas: Hvad är sanning? Men för att få det speladt ändrades båda de föreslagna titlarna (den andra var »En affälling») till det mera indifferentia Mäster Olof. Och så började angreppen — — —»

Derför måste alla de olika bärarne af idéerna utan hänsyn till den konstnärliga enheten skarpt karakteriseras och följden blef, att kompositionen splittrades. I den omarbetade upplagan trädde det tendentiösa syftet tillbaka, och kompositionens enhet kom till heders dels i iakttagandet af personens enhet, dels som en följd däraf i en strängare samling af handlingens delar i färre moment. Tablåindelningen blef öfverflödlig och akterna bygdes fastare upp till slutna helheter med ett af de olika handlingsmomenten i hvar och en af dem, uppslaget och expositionen i den förstas kloster-scener och brytningen med kyrkan, stegringen i andra aktens börjande brytning med modern och framträdande motsats till kungen, höjdpunkten i tredje aktens fullständiga brytning med modern och svikna förväntningar i fråga om kungen, men hjeltens högsta ställning i yttre afseende, ödesomslaget i fjärde akten med moderns död och den genomförda brytningen med kungen samt till slut katastrofen i sista akten, då Olof måste böja sig och tjena den herre han brutit med just enligt de principer, för hvilkas skull han brutit med honom eller ock offra sitt lif för att få framhärda i sin idé.

Denna stränga byggnad är alls ej genomförd i första upplagan. Der finnas flere scener, som enkom tagits med i polemiskt, utom handlingens ram liggande syfte. Så t. ex. scenen med hofmannen före audiensen hos Gustaf.

Författaren erkänner sjelf, att han mera infört den för att ge uttryck åt i stycket inlagda än till dess egen handling hörande tankar, för att håna de »underklasskänslor»,

som en gång ansatte honom då han satt bland ordonnansgardisterna i Karl XV:s tambur och väntade på företråde.»

En sak, som emellertid, trots koncentrationen, är rikare utförd i den senare upplagan än i den förra, är skildringen af förhållandet mellan Olof och Kristina. Detta märkes bäst i den stora scenen mellan dem i tredje akten. Här blir det vida klarare belyst i den versifierade versionen än i den på prosa. Det är, som Strindberg sjelf anmärkt, nya känslor som besjälat honom. Han har sjelf känt kärlekens allmakt och kan därför äfven skildra den sannare och djupare än förr.

Denna scen är i första upplagan alls ej af samma betydelse som i den senare för skildringen af förhållandet mellan Olof och Kristina. Detta träder här mera i bakgrunden, och teckningen af det är på långt när ej så saftig och personlig som i den andra versionen. Scenen är temligen torr och afbrytes snart deraf, att Kristina efter en stund får se Olofs mor komma utanför på gatan.

I första upplagan har författaren mera teoretiserat öfver ämnet och velat i schematisk bild antyda, att kvinnan ej bör försöka tränga sig in i mannens tankar, som hon ej förstår, eller tro, att hon är hans like därför, att hon, tack vare hans sinlighet, ibland kan beherska honom.

I den senare upplagan, sedan författaren sjelf känt en verklig kärleks makt, har han, inspirerad häraf, con amore kunnat skildra Olof gripen af den, men äfven visat, att hustrun ej får fordra, att mannen först af allt skall vara älskare, ty då drar hon ned honom och fjärrar honom från hans mål.

Scenen blir, så fattad, både mycket mera poetisk och at vida mer djupt och allmänmänskligt psykologiskt innehåll än i första upplagan med dess teoretiska ensidighet.

Skall man efter kompositionen fälla ett omdöme om de båda upplagornas företräden och fel, så torde af hvad vi sagt framgå, att i rent tekniskt hänseende den versifierade upplagan står främst såsom varande den mest koncentrerade.

Därjämte är ju, som här påpekats, förhållandet mellan Olof och Kristina både mera mångsidigt och mera klart belyst i den. Däremot har Olofs yttre utveckling blifvit stäld i en skarpare dager i den första upplagan, som dessutom torde vara öfverlägsen i fråga om de enskilda scenernas, särskildt folkscenernas, större dramatiska rörlighet och lif.

Hvad som emellertid obetingadt ställer den versifierade upplagan som konstverk öfver prosa-upplagan, är den mera lugna och beherskade ton, som råder uti den.

I den senare har den unge författarens häftighet och omogna frihetssvärmeri icke allenast förtryckt de handlande personernas historiskt fastställda karakter, utan äfven någon gång trädt den konstnärliga sanningen för nära. I den senare är väl Olof som historisk person lika osant tecknad, men den konstnärliga bilden är helgjuten — vi tala nu ej om det löst påhängda efterspelet.

Det är emellertid karaktersteckningens gemensamma fel i båda upplagorna, att författaren med sin vanliga godtycklighet gent emot historiska fakta på fri hand efter sin egen uppfattning danat om historiskt kända personligheter.

Detta kan ju vara tillåtet i fråga om mindre kända personer; men när frågan gäller män, som vägvisande och dominerande på ett bestämdt sätt gripit in i ett helt lands utveckling, är det ett bestämdt fel.

Främst gäller denna anmärkning teckningen af Olof, men i ej obetydlig mån gäller den äfven den bild, som i den första upplagan gifves af Gustaf.

Förklaringen är emellertid lätt funnen i det af oss nyss citerade stället i dagboken.

Författaren har ju nämligen mindre velat ge ett historiskt sant karaktersdrama af Olaus Petri, kung Gösta och deras tid än ett i deras tids kostym förklädt tendensstycke, där han låter de historiskt kända figurerna vara språkrör för sin egen uppfattning af de politiska, sociala och religiösa spörsmålén.

Hade han dock lyckats att låta personerna bibehålla sin egen historiska karakter, hade härom ju intet varit att säga. Men nu svär den bild han låter oss få af Olof mot den historiska sanningen. Då hade det varit bättre att alldeles skapa en fantasifigur, som hade kunnat helt representera författaren, utan att sjelf bli osann. Hade han då endast varit konstnärligt sant tecknad d. v. s. konsekvent i sin utveckling, så hade ju allt varit bra.

En ytterligare fråga blir, om det kraf författaren ställer på Olof, att mannen skall som sin maxim uppställa *allt eller intet*, att han aldrig skall stanna i sin utveckling, verkligen är hållbar, och om verkliga Olof var en affälling, när

han afstannade i sitt sökande efter det nya för att börja befästa det han vunnit.

Det tyckes på många yttranden i självbiografien, som författaren själf skulle inse omöjligheten i ett dylikt kraf; men då förstå vi uppriktigt sagdt icke, hvarför Olof skall kallas affälling, och hvarför han skall bli så bruten af den tuktan han fick genomgå.

Oss synes, att det varit icke blott historiskt riktigare, utan äfven mera konstnärligt sant att låta honom inse det berättigade i straffet för hans öfvergrepp samt luttrad och stärkt af den vunna erfarenheten från en hänsynslös entusiast och svärmare förvandlas till en besinningsfull och mogen man.

Man märker för öfrigt i den senare upplagan en lutning åt det hållet, då i den första dogmen allt eller intet predikas vida mera hänsynslöst.

Det är ju, som vi redan visat, ganska betydelsefullt, att ytterligheternas man Gerdt i den första upplagan ingriper vida mera i handlingens gång och är vida mera utförd än i den senare, under det att i denna åter Brask, den lugna verldserfarenhetens representant, har fått en mera framskjuten plats sig tillmätt.

Af de öfriga figurerna har Kristina vunnit ofantligt i omarbetningen. I den första upplagan är hon kanske mera Gerdts dotter, är kraftigare, men äfven hårdare. Men hon är schematisk, predikande, snarare ett språkrör för moderna teorier än en verkligt lefvande tecknad femtonhundralets qvinna. Hon är tre och ett halft sekel före sin tid. Det hon där i scenen med Olofs mor säger om förhållandet mellan föräldrar och barn, är en fullkomlig anakronism, är endast ett utbrott af samma tankar hos författaren som han en annan gång, i »Röda rummet», låter Ole Montanus ge luft åt i sitt testamente.

I den senare upplagan däremot är Kristina en qvinna af kött och blod, ingen betydande karakter visserligen, men sant tecknad i sin kärlekslängtan, sin hängifvenhet och äfven i sin relativa oförmåga att fullt fatta den man hon älskar. Hon är där en bland de älskligaste qvinnogestalter Strindberg danat.

Modern är sig temligen lik i båda styckena, endast att färgläggningen äfven i fråga om henne är mindre bjärt i den senare upplagan än i den första. Men hon är, i det

ena som det andra samma egoistiska, bigotta och inskränkta representant för allt hvad Strindberg sammanfattar under namn af matriarkatet.

De figurer, på hvilka den ändrade tonen i den senare upplagan inverkat mest fördelaktigt, äro munkarne. I den första äro de rena teaterbofvar utan en gnista af något försonande drag, snåla, lystna och skrymtande. I den senare äro de snarare svaga än elaka, män som lika mycket genom omständigheternas makt som sin egen karakter blifvit dåliga. Utom det, att de sjelfva på det viset bli mera mänskliga och sympatiska, så hvässes äfven udden i den mot katholicismen rigtade pilen därigenom. Alla religioner kunna ha dåliga bekännare, så att så som de först voro tecknade träffar hugget icke läran. Men i den senare upplagan framlyser just den dåliga inverkan den har genom att förderfva karakterer, som äro böjliga och kunna ledas till såväl godt som ondt.

Hvad som åter i fråga om karaktersteckningen utgör den versifierade upplagans svaga punkt är efterspelet.

Den bild vi där få af Mäster Olof har det felet att icke blott vara än mera falsk i historiskt afseende än något i teckningen af honom förut, den är äfven konstnärligt osann. Den strider mot hela den utveckling hans karakter i dramat fått. En karakter af den arten försöffas ej för lifvet af ett slag; han dukar antingen helt under för det och blir en hånande skeptiker, eller reser han sig luttrad efter det — men en matgud och toffelhelte blir han näppeligen.

Kristina har äfven blifvit alldeles omdanad. Hon framstår i Olofs och sonens samtal som ett veritabelt huskors, en något djärf utveckling af tredje aktens vackra och tilltalande figur.

Efterspelets intressantaste del är emellertid ej skildringen af sjelfva dramats figurer utan det deri inflätade mysteriet med dess upp- och nedvändning af förhållandet mellan Satan och Gud.

Idén härtill har Strindberg tydligen fått genom Almqvists Ormuzd och Ahriman. Tankarne leddes på ämnet genom en kroppslig och andlig öfverretning, hvari författaren som en följd af bekymmer, sorger och sjukdom råkade under sommaren 1873. Det framgår tydligt nog af följande uttalande i hans sjelfbiografi:

»Som Johan genom sjukdomen, hvilken vändt ut och

in på hans hjärna, icke kunde hålla reda på sina tankar, så stego gamla sådana upp. En Gud såsom upphofsman hade han aldrig strukit ut, om han också ej åkallade honom. Han sökte en orsak till sina olyckor, och som han genom religionen lärt att söka allt utom sig i stället för inom sig, diktade han en ond Gud, som styrde människornas öden. Gamla minnen om Ormuzd och Ahriman stego upp, och snart hade han ett system färdigt. Det föreföll honom så enkelt, att denna värld af lögner, af svek, af smärtor vore regerad af en ond makt, åt hvilken den Högste gifvit välde. Han kämpade sålunda mot den onde, och Gud den gode satt och såg på med händerna i kors.»

Samma idé är ju, som läsaren vet, äfven behandlad af Carducci och Richepin. Mest slägttycke har dock, som sagdt, Strindbergs framställning af den med Almqvists och äfven med Byrons i Cain.

Härmed sluta vi vår korta parallel.

Vi ha under dess gång funnit en del anmärkningar att göra. Dessa ha dock alla berott på egendomligheter hos författaren, som äro ett alster af hela hans verldsåskådning, af hans teoretiserande, ytterlighetstörstande och nyckfullt subjektiva skaplynne. Som dramatisk konstprodukt däremot ger dramat, i sin senare form åtminstone, blott rum för oväsentliga anmärkningar, framför allt när vi betrakta den senare upplagan skild från dess efterspel.

Som scenisk produkt torde Mäster Olof än i dag vara det bästa Strindberg skänkt oss, det vill med andra ord säga det bästa vår dramatiska litteratur eger.

Strindbergs nya bok.

Under titeln *Tryckt och otryckt* har Strindberg kort efter sin återkomst till Sverige utgifvit en liten samling diktalster och uppsatser af temligen olika art och innehåll, men för hans nuvarande ståndpunkt och fortgående utveckling allesamman betecknande nog.

Först kommer en versifierad fortsättning af hans »Sömngångarnätter». Den trotsige bildstormaren som åt alla håll riktade sina berserkshugg mot det traditionshelgade, fann hemmet för trångt och drog ut i främmande land. Han slöt då i förkänslan af morgongryningen och uppvaknande:

Se kring dig, tviflare, hur andarne vakna,
Och medärfdt högmod skall ödmjukt spakna,
Och då skall tron till sist krypa fram,
Och gör den ej det, så vore dig skam.

Irrfärden har slutat, och han återkommer fullt vaknad, med många illusioner gäckade, med brutet berserkmod, men med obrutna krafter; efter genomkämpad »Sturm und Drang», finner han sig hafva nått ett stycke högre upp på ett utsigtsberg, liknande det i skizzen »Upp till solen» skildrade, där i lugn klarhet vidsträcktare, mindre ensidigt fattade vyer öppna sig. Till den solbelysta höjden har han ej hunnit, men han känner sig på väg dit. »Jag har ingen barometer med mig», tänker han, »men känner ändock, att jag stigit, att töckenlagret minskats och att jag nalkas ren luft».

På »sitt utsigtsberg» står han också vid hemkomsten, och han får af Stockholm samma vemodiga intryck, som mannen plägar få, när han efter långt bortovaro återser sitt

barndomshem, men då finner stället förändradt och människorna helt andra. Så finner S. äfven att »allt är likt sig och dock så annat». Mest förefalla honom människorna främmande.

»Längs med husens rader han ströfvar,
Väntar fånga en vänlig nick.
Då och då sitt minne han pröfvar
När han möter en slöjad blick.
Endast främmande, nya typer
långsamt skrida mot bönhus och bank;
böjd är nacken och steget kryper,
släckt är ögat, och hyn är krank.
Ser han skymta i myllrande skaran
ungdomsvännen, så får den brådt,
visar ryggen åt kattarn och faran,
bleknad kind och håret i grått.»

I hans forna hem »hålles nu ett magasin»; han känner den hemlöses hela bitterhet:

Och när rövvarne hafva kulor
— sköna kulor i parentes —
nöt du gatan med slitna sulor,
lägg ditt hufvud, hvar sten det ges,
ut och leta, gatan har stenar,
gränderna eljest de ha hotell,
fågeln bygger sitt näste på grenar,
vargen sofver i egen fall.

Må vara, att första intrycken kändes sådana; men till all lycka hafva de icke behöft blifva varaktiga och bita sig in. Strindberg får väl nu som förr erfara, att man ogillar och beklagar åtskilliga af hans berserkshugg, men hätsk förkättring behöfver han ej frukta, det har nog visat sig af de honom egnade hyllningarne; välment och uppriktig välönskan möter honom vid det nya skede, som synes förestå i hans utveckling. »Det brända templet vill jag återställa», lofvade Fritjof vid sin hemkomst, och då förlät man honom snart den tempelbrand, som vållat hans bannlysning. Så ser sig väl nu äfven Strindberg hafva återfått gamla vänner och vunnit nya, ja äfven forna motståndare räcka honom nu handen till glömska af forna strider.

Den bakgrund, mot hvilken han vemodigt ser det närvarandes lif bryta sig, ligger väl måhända längre bort i tiden än hans Stockholmslif för ett halft decennium sen. Den

tycks nästan ligga 14 år tillbaka vid den tid, då han »i vårbrytningen» börjat beträda sin författarbana där borta »i Fjärdingen och Svartbäcken». Då hade vi sett slutet på Napoleon III:s tidevarf, nu slutet af Bismarcks, och det är den motsatsen, som han så känsligt förnimmer.

Allt är skyddadt, solidt och präktigt,
Och som bakgrund syns en kasern. —
Fosterlandet är vordet mäktigt,
kryat upp sig med blod och järn. —
Ser så många nya pagoder,
unga bonzer med chic och pli
svansa rundt kring afgudastoder,
öfva svartkonst och trolleri,
hexprocesser och åtal väcka,
lysa i bann och sätta i cell,
hoppas ännu få solen stäcka,
tända brasor för skjutet spjäll.

Ja nog är mycket nu annorlunda än för 14 år sen; men så tyckte också sjelfve Bismarck då *han* var vid Strindbergs ålder och då blickade tillbaka mot begynnelsen af sin bana. De ord, som han då nedskref, skulle måhända Strindberg nu kunna göra till sina, Det skadar ej att anföra dem, de lyda så här: »Huru har ej min verldsåskådning på de fjorton åren genomgått många förvandlingar, af hvilka jag alltid hållit den sista för den rätta; huru mycket är mig icke nu litet, som förr tycktes mig stort, huru mycket nu ärevördigt, som jag då bespottade. Huru månget löf torde icke i vår inre människa grönska, beskugga, susa och värdelöst försvinna, innan nya 14 år gått till ända». — Ja, när de 14 åren gått till ända då hade Bismarck börjat taga sina tag med »blod och järn», och Strindberg börjat taga de första fjäten på sin bana som skriftställare. Nya 14 år hafva sedan dess gått till ända, och det Bismarck-välde, hvar-öfver Strindberg klagar, synes ju nu också med dem hafva förgått.

I uppsatsen *Om modernt drama och modern teater* proklamerar förf. »naturalismens drama», hvilket på sin blifvande utvecklingsbana kommer att »räkna Zolas Therèse Raquin som första milstolpen och därbredvid satte året 1873». Den dramatiska kraftens förenkling och koncentring framhåller han här som ett oeftergiftigt postulat. Profbitar i den vägen äro de tre dramatiska styckena *Fordrings-*

egare, Paria och Samum. De gifva intrycket af ett tillbakasprång till Aeskylos och den antika ödestragedien, men ett tillbakasprång för att »taga sats» framåt i fullt modern riktning. Icke är det väl alldeles nödvändigt, att man vid detta »djupa gräfvandet i människosjälen», alltid skall träffa på sådana afgrundsdyb, som förf. i de nämnda tre situationsstyckena velat afslöja. Ett löfte i den riktningen gifva hans slutord: »Må vi också få en teater, där man kan rysa åt det rysligaste, le åt det löjligen, leka med leksaker, där man kan få se allt och icke såras, om man får se, hvad som hittills varit doldt bakom theologiska och estetiska förlåter; äfven om gamla konvenanslagar skola brytas, må vi få en fri teater, där man har frihet till allt, utom att sakna talang och vara hycklare eller dumbom».

Mot uppsatsen om *qvinnans underlägsenhet under mannen* ställer sig som en slags motvigt dramastycket *Fordrings-egare*, där qvinnan blir rådande öfver två män och utmärglar dem båda. Som ett återslag mot fru Agrells våldsamma filippiker mot de »otäcka karlarne» kom Strindberg med »Fadern» och följande inlägg i denna evinnerliga »qvinnofråga». Kan det icke nu vara tid på, att räkningarne qvittas mot hvarandra och att detta literära äktenskapsnabb mellan båda könen upphör! När allt kommer omkring, har nog qvinnan sin styrka lika fullt som mannen, och mannen sin svaghet lika fullt som qvinnan, — om än styrka och svaghet hos dem båda hafva betydligt olika art och skaplynne.

Cognitus.

Korporal Mollbergs mor

eller

hvarför Mollberg for till Amsterdam.

I den till sistlidne jul utkomna kalendern »Polstjernen» har hr Johan Flodmark lemnat en intressant och lifligt skrifven utredning angående hvem i verkligheten den person var, hvilken, framförd af Bellmans mästerhand, under namn af *Mollberg* fått en beständande plats i skaldens odödliga bildgalleri. Hr Flodmark nämner, att en *Thomas Lundberg*, hvilken 1812 inrättat ett tröjväfveri å söder (hvilket väfveri sedan Bellmans Lorentz Mollberg öfvertog och skötte, tills lyckans vidrighet tvang honom att gå i kronans tjänst som ryttare) varit »fader eller möjligen farbroder» till bemälte Lorentz Mollbergs moder, skräddaren Lorentz Mollbergs, d. ä., hustru, född Katharina Lundberg.

Undert. vågar förmena, att Thomas Lundberg varit hvarken hennes fader eller farbroder, utan hennes *broder*. Då undert. häromåret i allmänna arkiv i hufvudstaden eftersökte upplysningar om äldre familjer med namnet Lundberg, påträffades ett boupp-teckningsinstrument från 1708 efter en året förut afidnen *Anna Lundberg*, född Lekler och enka efter »klädmakaremästaren» Hans Lundberg, hvilken sistnämde redan den 23 maj 1701 afidit. Han hade egt gård vid Sillpackaregatan å Söder, hvilken gård emellertid under enkans lifstid sålts till tunnbindaren Johan Holm.

Detta par Lundbergs 1708 lefvande barn uppgifvas varit: *Nils* (utan känt yrke), *Thomas* (strumpväfvaremästare), *Hans* (svinhandlare), *Petter* (klädesmästare), *Gottfried* (»18 år, strumpväfvarelärling hos brodern») samt *Catharina* (»15 år, hos brodern», hvilken ålder 1708 ju stämmer in med hr Flodmarks uppgift, att korporal Mollbergs moder, Catharina Lundberg, 1764 slutat sina dagar i sitt 71:sta år).

Hr Flodmark berättar, att samma år, 1758, som Lorentz Mollberg d. y. sett sin fabriksrörelse, tröj- och strump-väveriet, afstanna och nedläggas, en tidning i Norrköping nämner såsom der i staden anmäld resande: »strumpväfvaren Mollberg ifrån Amsterdam till Stockholm». Från Amsterdam! Hvad hade kunnat föra den sagda år notoriskt ruinerade Mollberg på en lång utrikes resa? Saken låter otrolig. Men nyckeln till gåtan få vi kanske i det ofvan nämnda bouppteckningsinstrumentet från 1708. Efter den nämnda Nils Lundberg, hvars vitæ genus där är onämndt, står antecknad: *Rest till Amsterdam.* Att denne Nils Lundberg, äldst af 6 syskon och 1708 väl minst några och tjugo år gammal ännu skulle lefvat 1758, är ju möjligt, men icke troligt. Det kan dock tänkas, att han efterlemnadt barn i välstånd, hvilkas hjälp den utarmade kusinen Lorentz Mollberg sökt, ehuru väl säkerligen förgäfves, enär han redan följande året, eller 1759 måst, såsom af hr Flodmarks utredning framgår, med bortläggande af det gamla aktade borgarenamnet taga värfning som ryttare vid Kongl. M:ts Lifregementet till häst lifkompani.

Th. J:n.

Poeta auratus.

»Allor!» jublade prosten och trafvade upp sina sista brickor.
»Bror blef jan ändå!»

»Tacka tusan för det», murrade majoren, »när bror sitter med en sådan fördömd bondtur. Nu får det vara nog för i qväll.»

Och med en bister blick tände han åter sin cigarr, medan den kyrkliche antagonisten förfriskade sig med en pris. I det samma kom postväskan in och med den husets unge informator, nyss blifven student. Posten fick nu såsom ofta eljest tjena såsom afledare för stridiga lynnen. Prosten öppnade sina bref, och majoren, som kunde glänsa med ett *von* framför sitt namn, sökte i tidningarna underrättelser om Oxenstierna-statyns aftäckande. Informatorn kom honom till hjälp oah erbjöd sig att läsa högt, hvilket accepterades af båda gubbarne. Redogörelsen för aftäckningsceremonien genomgicks grundligt och var till bägges belåtenhet.

»Hans majestät värtalig som alltid!» kommenterade majoren.

»En koral till kunde man dock bestått trons försvarare», menade prosten, som var icke så litet kritiskt anlagd.

»Men här stå verser också», upplyste föreläsaren. »Om herrarne behaga, så...»

»Asch, all poesi är död med Tegnér», afgjorde prosten.
»Det nya gitter jag inte höra.»

»Tegnér i all ära, kära bror», inföll majoren; »men nu har lyran gått öfver från det andra ståndet till det första, och det är väl det, som förtretar bror. En grefve Snoilsky skulle jag tro gå utanpå en hel hop veckade sidenhattar med rim inunder.»

Prosten knäppte föraktligt med fingrarne.

»Bror med sina ståndsfördomar», sade han, »behöfver ju bara veta, att verserna äro egnade åt minnet af en ädling för att finna poesiens adel i dem»

»Sasa!» fnös majoren föraktligt. Läs nu, herr magister!»
Och informatorn började:

Leos tid var längst försvunnen. Slut med Medicéers löjen,
slut med hednisk konstförgudning, hädiskt skämt och läckra nöjen!
Synderskan i Rom har vaknat, skrämd af Luthers verk och hot.
Nu hon rustar sig i fasta, späkning, ruelse och bot.

Men längre kom icke föreläsaren, innan prosten triumferande
inföll:

»Nå, är detta icke oreda i tankegången, så vet jag icke
hvad! Fasta, späkning, ruelse och bot kunna icke koordineras;
ty boten utgöres af späkning och fasta samt sker under ruelse.
Mängden af ord tyder på svaghet i tanken och gör formen matt.

Efter detta hugg var prosten belåten, och läsningen fort-
sattes utan hinder några ögonblick, utom det, att prosten oppo-
nerade sig mot bilden »tornande sig resa böljor», hvilka han
kallade för kaka på kaka.

Men strax derpå kom man till en rad, som lydde så:

Svepningshvit är skummet likt Bartholomæinattens bindel.

»Oj, oj, hvilken cesur!» jämrade sig prosten. »Likt Bar-
-----tholomæinattens bindel!»

Majoren blef ond på allvar och begärde, att läsningen skulle
få fortgå utan afbrott af pedantiska anmärkningar. Äfven den
unge föreläsaren tycktes missbelåten och upplyste, att första af-
delningen af poemet icke var längre, än att prosten nog kunde
behålla sina anmärkningar i minnet, tills han hört den till slut.
Prosten såg resignerad ut och knäppte med fingrarne. Då och
då under den åter upptagna recitationen demonstrerade han med
ett energiskt *hm!* och då informatorn tystnade, efter att med ett
visst patos ha framsagt dessa ord: »Kungen drifves af en ande,
den ej någon motstå kan», kunde andans stridsman icke hålla
sig längre, utan utbrast:

»Och detta skall vara poesi, värd ett sådant föremål! Jag
vet icke, hvem författaren är (informatorn smålog ironiskt, och
majoren tog sig här af anledning att se menande ut), men så
mycket märker jag, att han ännu icke kommit öfver det handt-
verksmässiga i sin konst. För att tills vidare blott fästa mig
vid det formella, så har jag rätt att förarga mig deröfver, att
man, så upparbetadt som vårt spåk nu är, kan komma med så-
dana falska betoningar som »hur än djupets andar yra, hur än
bränningarna hvälfva», och jag tänker, att äfven bror fäste sig

vid det där stället om hertig Friedland — hur var det nu denna passus lydde, min unge vän?»

Informatorn reciterade:

Vid Stralsund man redan varsnat hertig Friedlands hanefjäder.
Ingen tvekan. Svärdet drages. Snart i Tyskland står hans här.
Han var Sveriges store hjelte, nu han mänsklighetens är.

»Nå», inföll prosten på nytt, »Friedland, d. v. s. Wallenstein, var Sveriges store hjelte och är nu mänsklighetens — går bror in på det?»

»Författaren menar naturligtvis Gustaf Adolf, det kan en blind höna begripa», blef det något generade svaret.

»Tackar för komplimangen!» Menar, ja! »Men sådana licentiæ poeticæ ha aldrig varit tillåtna. Det kan vara nog med den sortens, där poeten glömmar, att han nyss liknat den anstormande katolicismens krafter vid »svarta böljor», och låter dem vid ankomsten till nordens förvandlas till ett »koppel». Venus Anadyomene har jag hört talas om, men skumfödda hundar — åh fy!»

»Bror får gerna glänsa med sin klassiska lärdom. Jag kan icke disputerar emot. Men så litet jag än eljest bryr mig om versmakeri, håller jag nu på att få höra, hvad det står i bladet om vår noble Axel Oxenstierna. Som artig värd kan väl inte...»

»Nej, för all del! Hör och njut, bror! Efter väl utstånden pers skall jag för vår unge vän här samla i hop mina anmärkningar, sätta upp dem skriftligen till och med. Af hans ifver att läsa förmodar jag, att han personligen är bekant med den sannolikt ännu mycket unge och omogne författaren — hvem vet, kanske är det han sjelf till och med?» tillade prosten med en skarp, litet sarkastisk blick.

Informatorn hade svårt att hålla sig för skratt, men förnekade författarskapet.

»I yngre år», tillade prosten, »då jag var kollega vid en trivialskola i Stockholm, vederfors mig hedern af en prisbelöning i svenska akademien, och jag är således icke alldeles opröfvad i vittra idrotter. Särskildt mins jag ännu väl de förträffliga anmärkningar om stil eller skrifart och i prosodien, som innehållas i akademiens språklära, och af hvilka det synes mig, att Oxenstiernas sångare bort taga närmare del, innan han försökte sig i den högre koren.»

»Alltså läser magistern», dekreterade majoren, efter att hafva läppjat på sin toddy.

Ytterligare tvåhundra sextio långa rimmade rader gingo nu nu af stapeln.

»Puh!» stönade prosten, när det var slut. »Nu är jag alldeles belåten. I morgon skall jag lemna herrn min lilla kritik.»

»Det skulle vara roligt att få höra den», sade majoren med oskyldig min,

Han hade nyss förut af informatorn blifvit upplyst om författarskapet och gladde sig åt att efter den säkerligen icke milda afbasning, som prosten tillämnade, få »stuka» denne med ett berömdt namn.

»Nå, det är fredag i morgon. Då träffas vi som vanligt hos bror, och jag tar magistern med mig. Kanske majorskan och fröken Angelique då äro så goda och sluta sig till vår nybildade literära junta?»

»Visst, visst! De skola också fägna sig åt brors öfverraskning.»

»Hvilken öfverraskning?» sporde prosten förvånad.

»Schy!» förmanade majoren den illslugt leende informatorn, som klippt ur poemet och lemnat det åt sin vördade principal.

»I morgon får bror veta om den.»

»I morgon alltså! Och nu vår lilla smörgås, mina herrar!»

* * *

Kaffet med majorskans berömda »kransar» var intaget, och fröken Angelique hade satt på sig sin pince-nez. Prosten harskade sig, kastade en granskande blick öfver sitt lilla auditorium och läste:

»Emot ifrågavarande poem öfver Axel Oxenstierna, hvilket är uppdeladt i fyra sånger med rubrikerha *Brytningar*, *Krig och statskonst*, *Axel Oxenstierna* och *Bildstoden*, har jag först och hufvudsakligast att invända, att det saknar högre lyftning. Och icke allenast detta, utan jag finner däri hvarken sammanhang eller ordning. Det hela är ett kaos. Det ser ut som anteckningar, kastade huller om buller, som en massa af föga bearbetade excerpter ur hithörande literatur. Oaktadt de olika afdelningarna äro försedda med särskiljande öfverskrifter, finner man dock esomoftast stycken kringspridda i andra sånger än dit de höra. Den ena taflan går öfver i den andra, så att man somligstädes icke vet, om man är i Sverige eller Tyskland.

Jag är skyldig att med några exempel gifva skäl för dessa hårda domar. Påståendet, att stycket icke är poetiskt i högre

mening, utan saknar lyftning, kan synas väl subjektift, men styrkes, tror jag, med utdrag, sådana som dessa:

Stridspsalm klingar snart ur dimman, som kring Lützens fält sig breder,
gula gardet förs af Brahe, högra flygeln kungen leder,
Weimars hertig sina tyskar. Elghudskyller Gustaf bär,
och »i dag», han ropar, »gossar gören slut på allt besvär!»

Om detta icke är tung och till och med misslyckad prosa, så begriper jag ingenting. Sammanhanget mellan kungens kläde-
drägt och hans utrop får man nog skriva på rimnödens räkning. Och när författaren om Ferdinand upplyser, att han var »fostrad
upp i Ingolstadt», så har man säkerligen för den notisen att tacka bristen på ett lämpligt rim till »natt». Mig kom ordet
platt i åtanke vid genomläsandet. Utmärkt kriamessig tager sig följande sentens ut:

Nej, att te sig vankelmodig mycket värre är än dö.

En skald med förmåga skulle kunnat göra något af Oxenstiernas bekanta sömnlösa nätter. Men hvad skall man säga om följande särdeles matta passus? —:

Fick än Oxenstierna pröfva första gången sömnlös natt,
han stod fast ändå, legaten, som till verkets skydd var satt.

Och vid Nördlingen den tömdes ock till dräggen, smärtekalken (!)
och i lejonkamp blef fången Horn, den ädle fältmarskalken,
och för andra gången sömnen flydde kanslerns hufvudgård,
tron ej, att hans lugn var skakadt, trots de kejserliges svärd!

Jag har stor aktning för den industriela verksamheten i vårt land; men lika fullt kan jag icke beundra en sådan rad som denna:

Norrköping fick klädsfabriker,

där för den förargliga meterns skull till och med den vårdade formen klädesfabriker måst uppoffras. En synnerligen tarflig antites kallar jag den, då det säges om Banér, att han var

»svag för vin och kärlek» kanske, men ej svag på tyska fälten.

Jag skulle velat råda författaren att rimma med »tälten», så hade han kunnat få en motsättning mellan striderna ute samt rumlet och kurtisen inne mellan skål och vägg.

Hvad beträffar beskyllningen för bristande sammanhang, reda och öfverskådlighet, så lemnar hela poemet bevis för den.

Men för att fortfarande fästa mig vid innehållet, innan jag vänder mig mot formen, så har jag ännu några anmärkningar att göra. Att författaren fördömer Karl den nionde, från adelsynpunkt betraktad, kan nog stämma med den anordningen, att ridderskapet och adeln ställt den store kanslerns bild inne på sin gård, därmed antydande, att det egentligen är ädlingen hyllningen gäller; men det kan icke förvärfva författarens opus vänner bland dem, som sätta historisk rättvisa högre än klasspanegyriker. Jämförelsen mellan Oxenstierna och Richelieu är synnerligen orättvis. Skall den senare kallas »räf», så förtjenar den förre det också, ty han var ingalunda obenägen för ränker. Sådana spunnos säkert af den tidens diplomati ännu mera illistigt än nu, och såsom en obefogad snärt åt vår ingalunda af mig i allt beundrade tid måste man beteckna en tirad sådan som denna:

— — vår tid har hunnit längre i det ljugande förtal.

Men jag öfvergår nu till det rent formela. Hvar och en skall gifva mig rätt däri, att versen i allmänhet saknar schwung och klang. En öfivad versifikatör skulle icke tillåtit sig den mängd af enjambements som denne författare bjuder på. Jag anför ur högen:

— — orden ljödo, innan hjertat slutat slä,
sorgset: »hon den store Gustaf Adolfs dotter var ändå!»

Hvar och en hör ju här, att »sorgset» kommer en versrad för sent och förstör harmonien. Jag talade i går om felaktig cesur och anför nu några flere exempel på sådan:

Rymden mörknar. Paul den fjerdes | ande sväfvar fram i natten

Danska fejden slutas, Ryssland | stängs från hafvet i Stolbowa

Österrikes mutor, franska | lockelser han respass gaf.

Tagande de kända ljud: Vår | Gud är oss en väldig borg.

Cesuren eller takthvilan är på alla dessa ställen och många andra oriktigt använd; ty det fordras, såsom det står i *Svensk språklära*, utgifven af Svenska akademien, att »meningen skall berättiga till ett uppehåll», men det gör den på intet af dessa ställen. Detta är dock icke det enda man har att anføra mot författarens versbildning. För att få raderna antingen fulla eller icke öfvertaliga lägger han sina satser alltjämt på riktiga Pro-

kustessångar. Ibland gör han såsom vanliga nybörjare och stieker in ett »just», exempelvis:

Men i Augsburgs stad på läktarn just af Faggers hus han tog
hyllningsed . . .

Ofta utesluter han i strid med språkbruket »och», såsom nybörjare för sed hafva. Men värre är, att han för den förargliga versens skull mestadels skrifver »Gustaf» (i st. f. Gustaf Adolf). Under namnet »Gustaf» är hjeltekonungen icke känd af någon. Det är icke nog med dessa *licentiae poeticae*. Besvärad af den form han valt, söker han flerstädes rädsla sig ur klämman på samma sätt, som salig Bjurstén brukade, genom en omotiverad omkastning af tempora. Præsens och imperfektum, imperfektum och præsens fram och tillbaka, det tycks icke vara så noga:

Och vid Wittstock *lekes* leken med förtvifflans hjeltemod,
när Banér med svärd i handen midt i värsta vimlet *stod*.

Tyske furstar, om ock tacksamt, *lydde* svenske rikskansleren,
allt han lede *skall* och rätta, stärka drätseln, löna hären.

Apropos »lekes leken» så är författaren ganska lekfull; ty efter några få rader återkommer han till samma något förbrukade uttryck.

För att icke blifva för vidlyftig nödgas jag nu hoptränga mina anmärkningar. Vet någon af herrskapet händelsevis, hvad som menas med att »slå ankar»? Jag har hört, att man *kastar* ankar. Jag anmärkte i går mängden af onödiga ord. Man förstärker icke uttrycket genom att skriva »*som blixten Stålhandske slår plötsligt ner*» eller »Chemnitz såg hans *starka lejonram*»; ty »*som blixten*» står i stället för »*plötsligt*», och med »*lejonram*» afser man att gifva en sinnebild af styrka.

Hvad sägs om böljor, som »glittra» af »vigda dolkar»? Det är dessa böljor som sedermera öfvergå till ett »koppel». Drottning Kristina göres inom en handvändning till »nordens Fenix», »nordens unga Pallas» och »snillets norrskensflamma». En sådan bild som »stridens kopparfat» är åtminstone icke tidsenlig, om man än får veta, att det kastas tärning på det fatet.

Jag slutar med att anföra ett par små praktblommor. I sin rimnöd låter författaren på ett ställe ett subjekt i pluralform få verbet i singularis:

Detta minne än skall elda söner af berömde fäder
till ett ädelt lif, hvars *dygder* de förgångna släkten *gläder*.

Det är så, att baron Robert von Kræmer kan bli afundsjuk. Men han har visst gifvit verskonsten på båten nu.

Mest beundransvärd är dock författaren, då han skildrar hur Kristina »stötte undan gamle rådsherrn», men hur denne detta oakadt »stod kvar med stålsatt bröst». Förklara det den som kan! Måhända berodde den undanstöttes stabilitet derpå att han, fastän stående, hade »bibeln till en hufvudkudde»; men en obegriplighet återstår dock: hur han nämligen härigenom kunde vara »sina romare till tröst», ty satsbildningen förbjuder det antagandet, att romarne skulle varit honom till tröst.

Sammanfattningen af, min granskning, som — visst icke af brist på ämnen för klander! — stannar här, blir den, att poemet är ett hastverk, väl icke alldeles utan förtjenster, men säkert icke till förökande af auktors ära utsläppt i offentligheten.»

Prosten sköt upp glasögonen i pannan och såg sig belåtet omkring.

»Är det slut nu, stränge domare?» sporde fröken Angélique.

»Ja, min nådiga.»

»Åh», inföll majoren, »när han väl kommit i farten, skolar han inga stora skalder för sin skolmästareferla.»

»Stora skalder!» utbrast prosten. »Hvilken jämförelse! Denne nybörjare!»

»Nybörjare!» afbröt informatorn under de andras skallande skratt. »Vet prosten, hvem författaren är?»

»Nej, min själ», svarade kritikern och kastade oroliga blickar på den vittra fröken Angélique.

»Jag vill bara upplysa», sade majoren, som icke kunde hålla sig tyst längre, »att han af ridderskapet och adeln blifvit belönad med en guldmedalj af 745 kr. 91 öres värde.»

»Det blir nära ett gram guld för raden», stack informatorn emellan.

»Då», svarade prosten, ännu stridslysten, »kan han väl vara en förgyld poet, en *poëta auratus*, men ingalunda blir han *poëta laureatus*».

»Det är han redan», upplyste fröken spetsigt, »ty poemet härrör från sekreteraren i vår vittra areopag, doktor

»Carl David af Wirsén?!» utropade prosten häpen.

»Just han!» skreko alla i korus.

»Nå», sade prosten efter en stund resigneradt, »man kan skrifva dålig vers och ändå bli en bra biskop. Min röst får han i alla händelser vid nästa ledighet».

Informator.

Sten Sture den äldre.

(En liten erinring à propos Oxenstjerna-statyn.)

*Vi stoder rest åt män som gjort oss heder,
som gagnat oss med vett och hjeltemod;
»Herr Sten» står icke sist i deras leder,
men ännu saknar han en ärestod.*

*Han ulländsk väld med hugstor mandom fälde,
som jägarn djuret med sitt säkra lod —
en **hjelte** när vårt sjelfbestånd det gälde
och ändå saknar han en ärestod.*

*Mot rättslöshet ett värn han ville sätta
för bondens ladugård, för krämarns bod.
Lagstiftarns namn han bära kan med rätta
och ändå saknar han en ärestod.*

*En humanismens målsman han i nordens
strömfåra gräft har för kulturens flod.
En **mänsklighetens man** han var på jorden —
och ändå saknar han en ärestod.*

Väl klandret sudla vill och kan hans minne
— ack, ingen mänska blef fullkomligt god —
men när hans bild i häfden sann vi finne,
den blir ändå en verklig ärestod.

Björn Starke.

Öppet sändebref till landshöfding Treffenberg.

Herr Landshöfding!

Ni har med Eder vanliga, allom kända ridderlighet och frimodighet gifvit tillkänna Eder åsigt i arbetarefrågan uti det utlåtande Ni i höst afgifvit öfver det föreliggande komitéförslaget till ålderdomsförsäkring.

Det är icke min mening att här vidare ingå på detta Edert yttrande. Men jag vill med anledning däraf framhålla, att Ni själf, hr landshöfding, inom en trängre krets skulle kunna vara i stånd att gå arbetarefrågans lösning i förväg på ett sätt, som för hela landet skulle vara synnerligen lärorikt.

I Edert eget län, det minnesrika Dalarne, finnes en bygd, som genom Edert och Eder företrädares samt andre gamle dalamäns berömvärda åtgörande kommit i besittning af en rikedom, som väl icke har motstycke i någon annan af våra landsbygder. Jag menar härmed, såsom lätt inses, de stora skogssocknarne med deras genom förståndige mäns hjälp uppebevarade, till millioners värde uppgående skogskapital. Det fattiga Lima, en gammal barkbrödsbygd, är nu lika fullt ett guldland som dess namne, hufvudstaden i det gyllene Peru, Orsa, Mora och andra socknar med historiskt berömda namn äro i stånd att sköta alla sina kommunalutgifter och mer till med räntorna af skogsmedlen.

Nu har Ni själf, hr landshöfding, i ofvan nämnda märkliga aktstycke framhållit såsom önskvärdt, att hvar och en kunde vid 60 års ålder påräkna en årlig pension af 100 kronor, och Ni har äfven framställt åtskilliga medel, med hvilkas hjälp man mer eller mindre hastigt kunde närma sig nämnda önskvärda mål.

Men allt detta tager sin tid och skulle i allt fall ej hinna visa något resultat på en dryg mansålder. I de nämnda Dalasocknarne däremot skulle saken omedelbart låta sig sättas i verket. Där finnas medel fullt upp, och där fordras det blott att göra klart för kommunerna, hvilket ofantligt gagn de skulle göra sig själfva och desslikes hela riket, om de af sina skogs-räntor ville anslå hvad som erfordras till alla kommunens medlemmar från och med 60 års ålder med en årlig lifränta af 100 kronor för hvardera. För att då undvika någon vidlyftig apparat med bokföring, förvaltning, utbetalning o. s. v. kunde ju de 100 kronorna för hvarje pensionstagares räkning årligen insättas i postsparbanksbok vid närmaste postanstalt, med samma frihet för bokens innehafvare att disponera dem som andra å postsparbank insatta medel.

På detta sätt skulle de stora Dalasocknarne gå i spetsen för hela riket med arbetarefrågans lösning. Och det skulle blifva ett i hög grad lärorikt föredöme, som komme att i sina följder för Dalabygdens sociala lif uppmärksammas och studeras af statsekonomer och politiska män både inom och utom vårt kära fädernesland.

Men ingen man skulle såsom Ni, herr landshöfding, vara i stånd att bringa denna sak till ett lyckligt slut. Ingen kunde med det anseende och förtroende som Ni få de ärlige Dalagubbarne till att inse, hvilket storverk de här kunde uträtta, och vinna deras intresse därför. Det är väl ingen lätt sak, kan jag tänka mig, att komma till rätta med dem, — ty dalkarlarne äro väl lika styfsint folk ännu i dag, som de voro på Tuna hed i verlden. Men ingen har håller förstått vinna deras öra såsom Ni, herr landshöfding, då det gälde att bygga allmännyttiga järnvägar och bryta ned allsmäktiga sågverksmonopol.

Herr landshöfding! Jag väntar intet svar i ord, fullt förvissad som jag är, att Ni, när hälst omständigheterna det medgifva, skall vara lika villig som mäktig att gifva det i handling.

Demokrat.

Det är inte farligt.

Det är inte farligt, endast en öfvergående tillfällig förlägenhet eller missförstånd, så heter det alltid, när några stora falsarier eller industriella och merkantila kullerbyttor inträffa.

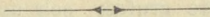
Nej, för oss är det aldrig något, som är farligt, ty vi äro ett gladt och förhoppningsfullt slägte. Vi tänka i likhet med excellensen De Geer »högt om det svenska folket». Därför tänkte vi aldeles som bankstyrelsen, att herrar Normans och Nyströms privataffärer skulle göra dem till millionärer, och då var det ej så farligt, att de viggade litet ur kassan. Likaså voro vi förvissade om, att direktör Åström skulle snarast återkomma från Amerika, sedan han tjenat åtskilliga millioner på tomtjobberi därstädes, betala fullt och öppna en ny tomtjobbarebank till allmän glädje och belåtenhet. Att herr Fischer hade så lätt tillgång till Skandias kassakista, var heller inte farligt, ty därigenom blef han istånd att upphjelpa det svenska jordbruket äfvensom krigsmakten. Och att Gellivarabolaget skulle få bemäktiga sig våra dyrbaraste grufvor och upphäfvä sig till en nära sjelfständig enväldsmakt i Norrbotten, det kunde allra minst vara farligt, ty det bolaget hade så hederliga förtroendemän och ombud i Sverige, och dessutom var det ett oegennyttigt bolag, som endast tillkommit för att sprida civilisation och välstånd i Norrbotten, ej alls af något förvärfsbegär. Den lilla tillfälliga förlägenhet, som det stora tändsticksbolaget kommit uti, för att svenska bankerna voro så ogina och ej ville låna ut mera pengar till att betala direktörernas lån med, var då just inte farligt alls, ty snart skulle deras konkurrenter i London, Bryant & May, hjelpa dem därur.

Att vilja påstå, att Thorsten Nordenfelts betalningsinställelse skulle vara något farligt, det var då aldeles för galet. Till honom, som gjorde svenska namnet en sådan heder, som betalt

gymnasternas resa till London, som var kammarherre hos Sveriges drottning, skulle nog halfva London komma springandes med stora guldpungar för att klarera den lilla affären. Och nu till sist är det aldrig det minsta farligt med Hjerpes trämassefabrik i Jämtland, ty den skall en oegennyttig norrman hjälpa på fötter igen.

Ungefär så låter det alltid i början, men tvärtom utfaller det i verkligheten, och så befinnes det i stället vara mycket farligt, ja så farligt, att tusentals väl och ve på det kännbaraste beröres deraf. Men ej nog därmed, statens och hela landets intressen lida deraf, och bort det ord, som understundom höres yttras. »Hvad gör det, om utländingar förlorar», ty oredlighet för aldrig i längden något godt med sig. Och lika nyttigt, som det kan vara för landet, att idoga utländingar med kapital och kunskap slå sig verkligen ned hos oss, lika skadligt är det, att till in- och utländska spekulanters och jobbares tillfälliga fördel vårt lands tillgångar bortplottras och vår kredit förstöres. Ej tillhör det därför längre den svenska nationen att låta det hittills utöfvade hartassystemet hafva sin gång, utan att dels sjelf, där det förekommit, upphöra dermed och mot vederbörande i dylika fall nogare och samvetsgrannare utöfva den kontrollerande myndighet som är en af dess viktigaste uppgifter, ty publiken eger rätt att fordra sanningen och hela sanningen, men också *endast* sanningen.

Severus.

En modern Hannibal.

I den vackra samlingen »*Autografier och porträtt af framstående personer*», hvilken af ingenjör Per Lindell utgifves, förekommer i sista häftet en autograf af landshöfding *Curry Treffenberg*, hvilken autograf är så karakteristisk, att det vore synd att icke meddela tidskriftens läsare några profbitar.

Herr Treffenberg talar bl. a. om, att han under sin skoltid stod under uppsigt af en släkting, rektor Ahlberg i Skara, hvilken med den djupaste indignation åsåg den tidens opposition mot Karl Johan och ledde herr T:s uppfostran i ortodox riktning samt hos honom grundlade »ett brinnande hat till lögnaktigheten, vrångheten, råheten, flackheten, skrytet, skräftet och skojet i den så kallade »frisinnade» pressen.» »Nog fick», tillägger hr landshöfdingen, »exceptis excipiendis, Hamilcar heder af sin Hannibal.»

Vi känna icke hr Ahlberg tillräckligt för att veta, om han var någon Hamilcar, men däremot kunna vi något när bedöma hr Treffenbergs likhet med Hannibal.

Denne senare är som bekant mest berömd för sitt djerfva tåg öfver Alperna för att angripa arffjenden Rom på dess eget område. Icke heller är det obekant, att han efter sin seger vid Cannæ kunde skicka hem till Karthago sexton fjärdingar guld-ringar, tagna från stupade romerska riddare.

Vi veta icke just, hvilken af herr Treffenbergs mandater bäst bör jämföras med tåget öfver Alperna, men antaga nästan, att herr T. tänkt på sitt djerfva härnadståg mot katekesen, hvilken ju för mängen är lika svår att komma öfver som Alperna voro för Hannibal. Det kvarstår då endast, för att jämförelsen skall blifva träffande, att, efter herr T:s anvisning, undantaga hvad som bör undantagas, d. v. s. här den lilla omständigheten, att Hannibal kom öfver Alperna, men att Treffenberg icke fick bort katekesen.

Såsom jämförelsepunkt med slaget vid Cannæ erbjuder sig sjelfmant det stora slaget under Sundsvallstrejken för några år sedan. Hannibal uthungrade romarehären och slog den sedan. Treffenbergs motståndare voro redan uthungrade; för öfrigt är likheten fullständig. Romarne spriddes i vild flykt, arbetarne vid Sundsvall också; Hannibal tog många fångar, Treffenberg häktade sju arbetare. Såsom ett glädjande bevis på mänsklighetens utveckling kan då antecknas, att Hannibal dödade sina fångar, medan Treffenbergs fångar blefvo af domstolarne frikände.

Jämförelser äro emellertid farliga, och vi frukta nästan, att herr Treffenberg icke heller undgått att sätta sig i en farlig situation genom sin jämförelse.

Som bekant blef Hannibal till slut ömkligen besegrad af sina hatade fiender, flydde till Bithynien och tog där in gift. Mätte ett blidare öde vara hr Treffenberg beskärdt! — Herr T. har goda anlag att blifva reaktionens enfant perdu, men har en viss liflig ärlighet och öppenhet, som försonar hos honom såsom karaktär mycket af det, som stöter hos honom såsom partiman.

Hvilken egendomlig kontrast annars mellan denne dyrkare af all gammal makt, alla döende åsigter, och den sjelfständige bonden Karl Ifvarsson, som — i samma publikation — slutar sin autografi med de vemodiga orden: »Har jag handlat rätt, då jag åt offentlig verksamhet egnat så många omsorger, som jag varit skyldig de mina? Jag börjar tvifla derpå, då jag märker, huru reaktionen griper omkring sig och hotar att bortsopa allt hvad förut blifvit vidgjordt, och jag medverkat till, i folklig och frisinnad anda.»

Prætereâ censeo.